

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α΄

Πρόλογος	σελ. 3
Η αμερικανική επίδραση μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο	σελ. 6
Οι ελληνοαμερικανικές σχέσεις στη δεκαετία του '50	σελ. 7
i. ΗΠΑ- Παλάτι: οι σχέσεις μεταξύ τους	σελ. 8
ii. ΚΥΠ- CIA: η μεταξύ τους συνεργασία	σελ. 10
iii. Επιδείνωση των ελληνοαμερικανικών σχέσεων Ο ρόλος του ΙΔΕΑ	σελ. 11
Η κυβέρνηση ΕΡΕ και η αμερικανική κυβέρνηση	σελ. 14
Η επιβολή της χούντας των συνταγματαρχών- Οι σχέσεις της με τις ΗΠΑ	σελ. 17
Η συνέχιση των σχέσεων- Περίοδος 70-73	σελ. 20
Η πτώση του Παπαδόπουλου και η απομάκρυνση της Αμερικής	σελ. 22
Το πραξικόπημα Ιωαννίδη και η σχέση του με τις ΗΠΑ	σελ. 25
Κυπριακό	σελ. 27

i. Μια προσπάθεια επίλυσης του ζητήματος	σελ. 28
ii. Το Κυπριακό και ο αμερικανικός παράγοντας	σελ. 29
Οι ελληνοαμερικανικές σχέσεις στη μεταχουντική περίοδο Η κυβέρνηση της Ν. Δ.	σελ. 31
Η κυβέρνηση του ΠαΣοΚ του 1981 και η σχέση της με τις ΗΠΑ	σελ. 39

ΜΕΡΟΣ Β΄

Οι σχέσεις Ελλάδας- Μέσης Ανατολής (1947-1973)	σελ. 43
Η ελληνική Μειονότητα της Αιγύπτου	σελ. 50
Εμπορικές σχέσεις με τις χώρες της Μ. Ανατολής	σελ. 52
Η Ελληνορθόδοξη Εκκλησία της Ιερουσαλήμ	σελ. 54
Η πορεία των Αραβο- ισραηλινών την περίοδο 1974-81 Η διακυβέρνηση της Ν. Δ.	σελ. 56
Οι εξελίξεις στο μεσανατολικό μετά το 1981 Η στάση της κυβέρνησης του ΠαΣοΚ	σελ. 62
Επίλογος – Συμπεράσματα	σελ. 68
Βιβλιογραφία	σελ. 71

Ευχαριστώ θερμά τον καθηγητή μου, κ. Γιάννη Σακκά, χωρίς τη βοήθεια του οποίου η εκπόνηση της πτυχιακής μου εργασίας θα ήταν αδύνατη...

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το θέμα που θα παρουσιαστεί παρακάτω αφορά στις σχέσεις της Ελλάδας με τις χώρες της Μέσης Ανατολής αλλά και με τις ΗΠΑ. Η περίοδος οπότε και θα τοποθετηθεί χρονικά το σύγγραμμα είναι από το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι και το τέλος της Ψυχροπολεμικής περιόδου.

Οι σχέσεις της Ελλάδας με τις ΗΠΑ ξεκινούν αμέσως μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Η Βρετανία το 1947, ούσα εξαιρετικά αποδυναμωμένη και μη μπορώντας να ανταποκριθεί στις οικονομικές της ανάγκες απέναντι στην Ελλάδα, αποφασίζει την παράδοση της χώρας στις Ηνωμένες Πολιτείες. Από τις πρώτες κινήσεις υποστήριξης της Αμερικής, πλέον ως κηδεμόνας της Ελλάδας, ήταν η κινητοποίηση του Αμερικανού προέδρου Χ. Τρούμαν. Το λεγόμενο «Δόγμα Τρούμαν» προέβλεπε την αποστολή οικονομικής βοήθειας στην Ελλάδα, αλλά και την Τουρκία, ύψους 400 εκατ. δολαρίων. Απολύτως σαφής είναι η επιρροή και η καθοδήγηση καθ' όλη αυτή τη χρονική περίοδο των αμερικανικών επάνω στις ελληνικές κυβερνήσεις. Η Ελλάδα λόγω της γεωστρατηγικής της θέσης αποτελούσε για τον κυρίαρχο της Δύσης ένα από τα ισχυρότερα χαρτιά, άρα οι καλές σχέσεις και η στενή συνεργασία μεταξύ τους θα σήμαινε για τις ΗΠΑ έναν ακόμα σύμμαχο ο οποίος θα εξυπηρετούσε τα συμφέροντά τους στην περιοχή, θα ήταν το άνοιγμα των ΗΠΑ προς τη Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή αλλά και θα χρησίμευε ως μέσο για την καταπολέμηση του κομμουνισμού. Θα παρουσιασθούν αναλυτικά οι σχέσεις των εκάστοτε Αμερικανικών κυβερνήσεων με το «Παλάτι», τον Κωνσταντίνο Καραμανλή, τη δικτατορία των Συνταγματαρχών, τον Ανδρέα Παπανδρέου.

Ποιος ο βαθμός επιρροής και επιβολής των ΗΠΑ: Ποία συμφέροντα ήθελαν να εξυπηρετήσουν; Σε ποιο βαθμό το κατάφεραν; Και κατά πόσο όλη αυτή η στάση ευνόησε ή επιβάρυνε την ήδη πάσχουσα ελληνική πολιτική;

Οι σχέσεις, από την άλλη μεριά, της χώρας μας με αυτές της Μέσης Ανατολής χαρακτηρίζονται ως μακροχρόνιες, ποικίλες και με πολλές αυξομειώσεις. Από το 1948 και για είκοσι περίπου χρόνια η Ελλάδα κράτησε σχετικά φιλοαραβική στάση. Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας επικράτησε περισσότερο ο θαυμασμός προς το ισχυρό Ισραήλ και η υποστήριξη των Αράβων. Σημαντικός παράγοντας στις πότε φιλικές πότε τεταμένες

σχέσεις ανάμεσα στην Ελλάδα και στις χώρες της Μέσης Ανατολής ήταν το εσωτερικό των χωρών αυτών και η μεταξύ τους σχέση που πολύ συχνά ταλανιζόταν από έντονες διαφωνίες έως και μακροχρόνιους πολέμους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα μιας τέτοιας κατάστασης είναι αυτό της αραβο-ισραηλινής διένεξης. Η σημασία της δεν περιορίζεται απλώς στις παραμέτρους περιφερειακού χαρακτήρα, αλλά εμπλέκει γενικότερα διεθνή συμφέροντα, εξ' αιτίας της γεωπολιτικής και οικονομικής σημασίας της περιοχής. Η διένεξη αυτή έχει δημιουργήσει, επανειλημμένα στο παρελθόν, συγκρούσεις, που ορισμένες φορές απείλησαν να προκαλέσουν ανάφλεξη, χωρίς ακόμα να μπορεί να πει κανείς ότι ο κίνδυνος αυτός έχει σήμερα παρέλθει.

Η εξέλιξη της αραβο-ισραηλινής διένεξης από το 1974 και μεταγενέστερα, και αντίστοιχα οι θέσεις της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής στο θέμα αυτό, προσδιορίστηκαν σε σημαντικό βαθμό από καταστάσεις που έλαβαν χώρα κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο και διαμορφώθηκαν οριστικότερα στην πριν από το 1973 περίοδο. Μία σφαιρικότερη λοιπόν εξέταση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής στο θέμα μας, επιβάλλει μία συστηματική διερεύνηση της πρώτης αυτής περιόδου.

Γενικά όμως, οι σχέσεις μεταξύ των δύο πλευρών αφορούσαν πολλούς και διάφορους τομείς. Οι πολυάριθμοι Έλληνες κάτοικοι της Αιγύπτου, το ελληνορθόδοξο Πατριαρχείο της Ιερουσαλήμ αλλά και η γεωγραφική τους θέση, που ευνοούσε τις εμπορικές συναλλαγές, καθιστούσε τις μεταξύ τους σχέσεις στενές και αρκετά συχνές. ^{*(βλ. σελ. 68)}

ΜΕΡΟΣ

Α'

Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΜΕΤΑ ΤΟΝ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ

Η αμερικανική επίδραση στον ελληνικό εμφύλιο πόλεμο επιβεβαίωσε την ανάδειξή της σαν παγκόσμιας δύναμης. Ο ρόλος της ως υπασπιστή του ελεύθερου κόσμου ενάντια στην κομμουνιστική απειλή, δοκιμάστηκε με επιτυχία στην Ελλάδα. Η Μ. Βρετανία απρόθυμη και ανίκανη να διαθέσει τα απαιτούμενα μέσα για να καταστείλει τις ελληνικές αντάρτικες δυνάμεις, μετέθεσε την ευθύνη για την Ελλάδα στις ΗΠΑ.

Αν και υπήρχε διαφωνία ανάμεσα στους κόλπους της αμερικανικής κυβέρνησης σχετικά με την ακολουθούμενη στρατηγική, υπήρχε, ωστόσο, συναίνεση ως προς τον σκοπό, δηλαδή, την ενσωμάτωση και παγίωση της Ελλάδας στον δυτικό κόσμο.

Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, οι ΗΠΑ διείσδυσαν ολοκληρωτικά στο ελληνικό κράτος. Επέβαλαν ένα αυταρχικό πολιτικό σύστημα, παγίωσαν τυπικές και άτυπες δομές εξάρτησης και επέλεξαν τους πολιτικούς αρχηγούς.

Όταν αναγγέλθηκε το Δόγμα TRUMAN, τον Μάρτιο του 1947, ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος ήταν σε πλήρη εξέλιξη. Παρά την ενδογενή φύση του δόγματος, το σκεπτικό του στηρίχθηκε στην ύπαρξη της σοβιετικής απειλής για την Ελλάδα και την Τουρκία, που επέβαλε στρατιωτική και οικονομική βοήθεια. Ο μηχανισμός παροχής βοήθειας στην Ελλάδα (AMAG) έγινε υπερκυβέρνηση, καθιστώντας τον εαυτό της κέντρο λήψης αποφάσεων. Στον στρατιωτικό τομέα, η αμερικανική βοήθεια περιελάμβανε την προμήθεια όπλων και την καθοδήγηση κατά των ανταρτών. Για τις ΗΠΑ, η Ελλάδα ήταν η πρώτη τους εμπειρία σε επιχειρήσεις καταστολής ανταρτοπόλεμου. Ένα πρώτο αποτέλεσμα ήταν η δημιουργία στρατιωτικού κατεστημένου εξαρτώμενου από τις ΗΠΑ.

Ο ρόλος των ΗΠΑ στη διαμόρφωση της ελληνικής οικονομίας και στην μετέπειτα ανάπτυξή της ήταν παράλληλος με τον ρόλο της στην επιβολή και την θεσμοποίηση ενός πολιτικού συστήματος εξαρτώμενου από τις ΗΠΑ. Η άρχουσα ελληνική τάξη που εδραιώθηκε σταδιακά αποτελούνταν από τη μοναρχία, το στρατό και τους δεξιούς πολιτικούς. Η επιστροφή του βασιλέα Γεωργίου, η εδραίωση μιας τάξης δεξιών στρατιωτικών, η μαζική χρησιμοποίηση αναγκαστικών διαταγμάτων και νόμων, ήταν μερικές από τις ενέργειες που στόχευαν στον καθορισμό των παραμέτρων ενός αυταρχικού πολιτικού καθεστώτος άμεσα εξαρτώμενου από τις ΗΠΑ. Μέσα στο τυπικό

πλαίσιο ενός τέτοιου πολιτεύματος, υπήρξαν μαζικοί περιορισμοί, παραβιάσεις δικαιωμάτων και ελευθεριών και πολιτικοί κρατούμενοι.¹

Ήταν απαραίτητο ο κρατικός μηχανισμός να επανδρωθεί με πολιτικούς αρεστούς στις ΗΠΑ, που θα μπορούσαν να τους έχουν εμπιστοσύνη για την επιβολή πολιτικής σταθερότητας και τήρηση της τάξης στην Ελλάδα και παράλληλα για την εφαρμογή της αμερικανικής πολιτικής γραμμής. Η εδραίωση της εξάρτησης της Ελλάδος περιόρισε σημαντικά την αυτονομία της σε επίπεδο εξωτερικής πολιτικής, λειτουργικά ήταν ένας δορυφόρος των αμερικανικών εθνικών συμφερόντων. Εντάχθηκε στην Ατλαντική συμμαχία και με αμερικανική απαίτηση η Ελλάδα και η Τουρκία έστειλαν στρατιωτικές δυνάμεις, το 1950, στον πόλεμο της Κορέας. Ακόμα, ήταν οι προσπάθειες της Αμερικής που κατόρθωσαν να εντάξουν την Ελλάδα στο ΝΑΤΟ.²

ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ '50

Οι Αμερικανοί διπλωμάτες, στρατιωτικοί και αξιωματούχοι των μυστικών υπηρεσιών αντιμετώπιζαν την απρόβλεπτη μεσογειακή πολιτική συμπεριφορά των πρωταγωνιστών του ελληνικού πολιτικού παιχνιδιού μέσα από ένα πατερναλιστικό πρίσμα. Η τάση τους ενισχυόταν άλλωστε από τις συνεχείς προσπάθειες των ανακτόρων, των πολιτικών και αξιωματικών του στρατού, που ήθελαν να εξασφαλίσουν την έγκρισή τους για την όποια φιλοδοξία ή συνωμοσία προωθούσαν εκείνη τη στιγμή.

Η παρουσία και η επιρροή του αμερικανικού παράγοντα έφτασαν σε σημείο ώστε η ίδια η πρεσβεία έκανε λόγο σε έκθεσή της για την «Αγία Τριάδα» που κινούσε τα πάντα στην ελληνική πολιτική ζωή. Η έκθεση διαπίστωνε ότι πολλοί πιστεύουν ότι η «Αγία Τριάδα» συνίσταται από τον βασιλέα, τον αμερικανό πρέσβη και όποιον πολιτικό προσπαθούσε να εξασφαλίσει την υποστήριξη των άλλων δύο για να ανέλθει στην εξουσία. Η ένταση που επικρατούσε συχνά στην πολιτική σκηνή της Αθήνας

¹ «Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική πολιτική, 1974-1981» Τσαρδανίδης- Κώνστας

² «Ο Βιασμός της Ελληνικής Δημοκρατίας» Α. Παπαχελάς σελ. 17 'Η Αμερικανική επιρροή κατά τη δεκαετία του '50

επεφύλασσε εκπλήξεις στους Αμερικανούς. Ορισμένοι πολιτικοί που αισθάνονταν ότι θα βρίσκονταν εκτός εξουσίας ζητούσαν το «πράσινο φως» της Ουάσιγκτον για την επιβολή δικτατορίας. Ηγέτες πολιτικών κομμάτων και αξιωματικοί συζητούσαν με τους Αμερικανούς συνομιλητές τους για την αναγκαιότητα ενός πραξικοπήματος όταν τα πράγματα έφταναν σε παροξυσμό.

Οι επίσημοι στόχοι της αμερικανικής πολιτικής στην Ελλάδα κατά τη δεκαετία του '50 ήταν:

- α) η εξουδετέρωση κάθε κομμουνιστικής επιρροής,
- β) η οικονομική και πολιτική σταθερότητα και
- γ) η προσήλωση της χώρας στο ΝΑΤΟ και το δυτικό στρατόπεδο.

Κύριες προϋποθέσεις για την υλοποίηση των στόχων αυτών ήταν η διατήρηση Ισχυρών Ενόπλων Δυνάμεων, που θα μπορούσαν να αποκρούσουν εισβολή των δυνάμεων του ανατολικού μπλοκ από τον βορρά., καθώς και η στενή συνεργασία των υπηρεσιών ασφαλείας και πληροφοριών των δύο χωρών. Πάνω στους στόχους αυτούς οι Αμερικανοί έκτισαν ένα πλέγμα σχέσεων με την πολιτική ηγεσία της χώρας και στενών δεσμών με το στράτευμα και τον κόσμο των μυστικών υπηρεσιών.

Σε καθημερινή βάση, η πρεσβεία, διπλωμάτες, στρατιωτικοί και αξιωματούχοι της CIA συμμετείχαν ενεργά στις συνωμοσίες και τα έντονα παρασκήνια που χαρακτήριζαν τις δεκαετίες του '50 και του '60. Σε ορισμένες περιπτώσεις οι αμερικανικές υπηρεσίες είχαν αντίθετα συμφέροντα ή λειτουργούσαν κρυφά η μία από την άλλη.

i. ΗΠΑ-παλάτι: οι σχέσεις μεταξύ τους

Όταν οι Αμερικανοί κληρονόμησαν την Ελλάδα από τους Βρετανούς, το 1947, έβλεπαν με δυσπιστία το θεσμό της μοναρχίας, λόγω των στενών σχέσεων της βασιλικής οικογενείας με το Λονδίνο, του ρόλου που έπαιξε στην εγκαθίδρυση της δικτατορίας του Μεταξά, αλλά και των παραδοσιακών αμερικανικών αντιμοναρχικών απόψεων. Οι υπεύθυνοι της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής αντιμετώπιζαν ακόμη χώρες σαν την Ελλάδα μέσα από το φιλελεύθερο πρίσμα του «New Deal» δεδομένου ότι δεν είχε ακόμη επικρατήσει η Ψυχροπολεμική αντίληψη του μετέπειτα υπουργού των εξωτερικών Τζόν Φόστερ Ντάλλες.

Ο διάδοχος του Ρούσβελτ, Χάρρυ Τρουμαν, εγκαινίασε το ομώνυμο δόγμα και κατέστησε την Ελλάδα χώρα πρώτης γραμμής στη μάχη εναντίον του κομμουνισμού και της Μόσχας. Ο Αμερικανός ηγέτης επείσθη ότι η Ελλάδα διέτρεχε από τους κομμουνιστές κίνδυνο κατάληψης, γεγονός που θα έφερνε ολόκληρη τη Βαλκανική χερσόνησο υπό τον έλεγχο του ανατολικού μπλοκ.³

Μετά το 1947, η στάση της Ουάσιγκτον άλλαξε απέναντι στο παλάτι, το οποίο άρχισε να βλέπει ως χρήσιμο σύμμαχο στη μάχη εναντίον των κομμουνιστών. Το βασιλικό ζεύγος καλλιεργούσε συστηματικά κοινωνικές και προσωπικές σχέσεις με κορυφαία στελέχη της αμερικανικών κυβερνήσεων στην Ουάσιγκτον καθώς και με τα μέλη της αμερικανικής αποστολής στην Αθήνα.

Πολύ σημαντικό θα ήταν να γίνει αναφορά στον ρόλο της CIA και στις δραστηριότητες των μελών της στην Ελλάδα αυτή την περίοδο. Ο ρόλος, λοιπόν, του αμερικανικού παράγοντα στη χώρα μας κατά τη δεκαετία του '50 δεν μπορεί να μελετηθεί χωρίς να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στο ρόλο της CIA. Η σημασία που απέδωσε ο Τρούμαν στην Ελλάδα, έκανε την Αθήνα ένα από τα πιο νευραλγικά πόστα της αμερικανικής υπηρεσίας. Μια από τις πρώτες μυστικές επιχειρήσεις, μετά την ίδρυσή της εκτυλίχθηκε στην Ελλάδα το 1948, με στόχο την εκτέλεση επιχειρήσεων Ψυχολογικού πολέμου για την αντιμετώπιση της προπαγάνδας του ΚΚΕ. Επρόκειτο για επιχείρηση που είχαν ξεκινήσει οι βρετανικές μυστικές υπηρεσίες και συνέχισαν οι Αμερικανοί.

Η θέση του σταθμάρχη της CIA στην Αθήνα ήταν ένα από τα «στολίδια» της υπηρεσίας και απενέμετο μόνο σε υπαλλήλους που ήταν γνωστοί για τις εξαιρετικές ικανότητές τους. Ο σταθμός της Αθήνας ήταν άλλωστε ο τρίτος μεγαλύτερος, από πλευράς προσωπικού, στον κόσμο. Οι πράκτορες της CIA είχαν βασική αποστολή τη συλλογή πληροφοριών από τη Βουλγαρία, την Αλβανία και τη Γιουγκοσλαβία και την αντιμετώπιση των σοβιετικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα. Η αμερικανική υπηρεσία συνεργαζόταν στενά με τις ελληνικές αρχές ασφαλείας για την παρακολούθηση και την εξάρθρωση κομμουνιστικών οργανώσεων.

Οι υπάλληλοι της CIA αναμειγνύονταν σε όλους τους τομείς της αθηναϊκής ζωής, με αποτέλεσμα να προκαλούν πολλές φορές τις αντιδράσεις των διπλωματών. Η φτώχεια που επικρατούσε στην Ελλάδα κατά τη δεκαετία του '50 επέτρεπε στους πράκτορες της

³ «Ο Βιασμός της Ελληνικής Δημοκρατίας»Α. Παπαχελάς . *Η σχέση των Αμερικανών με το παλάτι* σελ.19

αμερικανικής υπηρεσίας να αποκτούν με σχετική ευκολία πληροφοριοδότες σε διάφορες κρατικές και στρατιωτικές υπηρεσίες.

Η αμερικανική υπηρεσία εκμεταλλεύθηκε την πρόσβαση στο παλάτι για να ενισχύσει τη θέση της έναντι της υπόλοιπης αμερικανικής αποστολής. Τα στελέχη της δεν έχαναν ευκαιρία να καλλιεργήσουν τις σχέσεις τους με όλα τα μέλη της βασιλικής οικογένειας. Ο ανταγωνισμός ανάμεσα στον εκάστοτε πρέσβη της πρεσβείας και το σταθμό της CIA έφτασε πολλές φορές σε σημεία μεγάλης έντασης. Ο πρόεδρος Αϊζενχάουερ διόρισε το 1955 μια ειδική επιτροπή για να εξετάσει όλες τις μυστικές επιχειρήσεις που είχε εκτελέσει μέχρι τότε η CIA. Η επιτροπή, που ονομάστηκε Μπρούς-Λόβερ, από τα ονόματα των συμπροέδρων της, κατέληξε στο συμπέρασμα πως η Αθήνα ήταν ένα από τα πολύ λίγα πόστα στα οποία ο σταθμάρχης της μυστικής υπηρεσίας είχε μεγαλύτερη δύναμη από τον πρέσβη.⁴

ii. ΚΥΠ- CIA: η μεταξύ τους συνεργασία

Τον Μάιο του 1953 ιδρύθηκε η Ελληνική Υπηρεσία Πληροφοριών με τη βοήθεια και την υποστήριξη των αμερικανικών υπηρεσιών. Οι αξιωματούχοι της CIA που συνεργάστηκαν στην οργάνωση της ΚΥΠ είχαν αντιρρήσεις για τους στόχους της. Η ελληνική κυβέρνηση και οι αξιωματούχοι που ανάλαβαν την δημιουργία της προώθησαν και πέτυχαν τον τριπλό ρόλο της, δηλαδή, την κατασκοπεία στο εξωτερικό, την αντιμετώπιση των ξένων υπηρεσιών που δρούσαν στην Ελλάδα και την αντιμετώπιση του κομμουνιστικού κινδύνου στο εσωτερικό της χώρας.

Η αμερικανική υπηρεσία παρείχε στην ΚΥΠ συμπληρωματικά κονδύλια για τη λειτουργία της, εκπαιδευτικά σεμινάρια για τα στελέχη της και ειδικό εξοπλισμό. Παρόλα αυτά, όμως, οι Αμερικανοί ειδικοί αντιμετώπιζαν με σκεπτικισμό την υπηρεσία και τα στελέχη της. Ο σταθμός της CIA συνεργαζόταν κυρίως με τον Α΄ κλάδο της ΚΥΠ που είχε την ευθύνη για τη συλλογή πληροφοριών σε άλλες χώρες, καθώς και με τον Β΄ κλάδο αντικατασκοπείας. Οι κοινές επιχειρήσεις της ΚΥΠ με τη CIA είχαν επίκεντρο τη

⁴ «Ο Βιασμός της Ελληνικής Δημοκρατίας»Α. Παπαχελάς . *Οι δραστηριότητες της CIA*, σελ. 20-22

Βουλγαρία και την Αλβανία. Στα ελληνικά σύνορα με τις χώρες αυτές είχαν δημιουργηθεί ειδικά κέντρα συλλογής πληροφοριών εξοπλισμένα με ηλεκτρονικά μέσα που υπέκλεπταν συνομιλίες, λειτουργούσαν ως δίκτυα έγκαιρης προειδοποίησης για τις κινήσεις στρατιωτικών δυνάμεων και ακόμα, ως κέντρα από όπου ξεκινούσαν μυστικές υπηρεσίες. Τα κέντρα αυτά ήταν επανδρωμένα με αξιωματικούς του στρατού, ενώ τα στελέχη της CIA ξόδευαν πολύ χρόνο με τους Έλληνες ομολόγους τους.⁵

iii. Επιδείνωση των ελληνο-αμερικανικών σχέσεων της περιόδου

Ο ρόλος του ΙΔΕΑ

Στις αρχές της δεκαετίας του '50 το παλάτι και η αμερικανική αποστολή ήλθαν σε σύγκρουση εξαιτίας της υποστήριξης των Αμερικάνων προς τον στρατάρχη Αλέξανδρο Παπάγο. Η Φρειδερίκη πίστευε πως ο στρατάρχης, παρά τις στενές σχέσεις που διατηρούσε με το παλάτι, δεν τελούσε υπό τον έλεγχό της. Η απαίτησή της να ελέγχει το στράτευμα ήταν ένα από τα βασικά αίτια της Ψύχρανσης των σχέσεων των ανακτόρων με τον Παπάγο. Την ίδια περίοδο, ορισμένες συνωμοτικές ομάδες είχαν έντονη δραστηριότητα στις ένοπλες Δυνάμεις, εκμεταλλευόμενες την αστάθεια που επικρατούσε εξαιτίας των συνεχών αλλαγών κυβερνήσεων.

Οι αμερικανικές υπηρεσίες παρακολουθούσαν με προσοχή τις δραστηριότητές τους και τις ενεθάρρυναν με τη λογική ότι θα μπορούσαν να παρέμβουν αποτρεπτικά σε περίπτωση κομμουνιστικού κινδύνου. Από τη δεκαετία του '50 είχαν συλλέξει πληροφορίες για τη δραστηριότητα της συνωμοτικής οργάνωσης ΙΔΕΑ, (Ιερός Δεσμός Ελλήνων Αξιωματικών), που ιδρύθηκε το 1944 προτού λήξει ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, ενόσω ή ελληνική κυβέρνηση ήταν ακόμη εξόριστη στη Μέση Ανατολή.

Η αμερικανική πρεσβεία είχε επαφές με στελέχη του ΙΔΕΑ και παρακολουθούσε συστηματικά τις εσωτερικές εξελίξεις της ομάδας, ενώ οι μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ εκτιμούσαν ότι εάν ο ΙΔΕΑ αποφάσιζε να προχωρήσει σε πραξικόπημα θα εξήρτατο σε

⁵ « Ο Βιασμός της Ελληνικής Δημοκρατίας» Α. Παπαγελάς. *Η συνεργασία της ΚΥΠ με τη CIA*.σελ.23-24

μεγάλο βαθμό από το ποια θα ήταν η αμερικανική αντίδραση από το στέλεχος της CIA, που υπηρέτησε στην Αθήνα.

Θα ήταν φρόνιμο σ' αυτό το σημείο να γίνει μία σύντομη αναφορά στο κίνημα του ΙΔΕΑ.

Ο ΙΔΕΑ εμφανίστηκε στο προσκήνιο τον Μάιο του 1951 με το αποτυχημένο κίνημα που εκδηλώθηκε όταν ο Παπάγος αποφάσισε να παραιτηθεί από την αρχιστρατηγία των Ενόπλων Δυνάμεων. Οι αμερικανοί αναλυτές πίστευαν ότι το κίνημα σημειώθηκε γιατί ο ΙΔΕΑ έβλεπε με ανησυχία την εδραίωση της κεντρώας κυβέρνησης του Σοφοκλή Βενιζέλου, τον οποίο δεν εμπιστευόταν. Το κίνημα σημειώθηκε ενώ ο αμερικανός πρόεδρος έλειπε στην Αμερική. Οι αμερικανικές υπηρεσίες αιφνιδιάστηκαν από την εκδήλωσή του. Είχαν εκφράσει την αντίθεσή τους στην επιβολή δικτατορίας, παρά το γεγονός ότι ήθελαν να παραμείνει ο Παπάγος στην ηγεσία του στρατεύματος και διατηρούσαν πολύ καλές σχέσεις με την πλειονότητα των πρωτεργατών του κινήματος. Τελικό συμπέρασμα της δημιουργίας του ΙΔΕΑ ήταν πως εκείνη την ημέρα μια ομάδα «σκληρών» ακραίων αξιωματικών έχασαν την εμπιστοσύνη τους προς τους ανωτέρους τους, επειδή δεν τόλμησαν να φέρουν εις πέρας το πραξικόπημα. Το κίνημα του 1951 ήταν καθοριστικό για τις μετέπειτα εξελίξεις, διότι δημιούργησε βαθύτατα ρήγματα στο εσωτερικό του στρατού.⁶

Αλλά και στις σχέσεις της με τον στρατηγό Παπάγο η Αμερική προσπάθησε να ασκήσει πιέσεις και περιορισμούς. Ο Παπάγος μετά τη θριαμβευτική εκλογή του, θέλησε να αποστρατεύσει μια σειρά ανώτατους αξιωματικούς που πίστευε ότι θα τον εμπόδιζαν να ελέγξει πλήρως το στράτευμα. Οι κινήσεις αυτές δεν έβρισκαν σύμφωνη την αμερικανική πρεσβεία και ο επιτετραμμένος της ζητούσε να ματαιωθούν ή να καθυστερήσουν. Ο Παπάγος επέμενε όμως ότι οι αξιωματικοί αυτοί τον είχαν προωθήσει και ότι αν έμεναν στην ενεργό υπηρεσία θα του δημιουργούσαν προβλήματα.

Ο στενός συνεργάτης του στρατάρχη, Σπύρος Μαρκεζίνης, είχε υποσχεθεί στους Αμερικανούς ότι θα βοηθούσε στην αποτροπή σημαντικών αλλαγών στο στράτευμα μετά την πρωθυπουργοποίηση του Παπάγου. Ο Μαρκεζίνης διατηρούσε σχέσεις με τον Πιουριφοϊ, Αμερικανό πρόεδρο, και συνδεόταν ιδιαίτερα με τον επιτετραμμένο Γιόστ, ενώ μετέφερε συχνά απόψεις ή μηνύματα του στρατάρχη στους Αμερικανούς. Η

⁶ «Ο βιασμός της ελληνικής δημοκρατίας» Α. Παπαχελάς. *Το κίνημα του ΙΔΕΑ*. Σελ. 28-29

αμερικανική πρεσβεία, όπως διαφαίνεται από τον όγκο των τηλεγραφημάτων που βασίζονται σε επαφές και συνομιλίες με τον Μαρκεζίνη, εκτιμούσε τις απόψεις του, χωρίς να είναι πάντοτε βέβαια κατά πόσον απηχούσαν με ακρίβεια τις απόψεις του στρατάρχη.⁷

⁷ «Ο βιασμός της ελληνικής δημοκρατίας» Α. Παπαχελάς. *Αμερικανική αντίσταση στις αλλαγές Παπάγου*. Σελ.38-39

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΕΡΕ ΚΑΙ Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

Ύστερα από τον θάνατο του πρωθυπουργού, Αλ. Παπάγου και την τυπική παραίτηση της κυβέρνησης, ο βασιλιάς Παύλος αναθέτει τη σύσταση κυβερνήσεως στον Κωνσταντίνο Καραμανλή. Παρά τις μεμονωμένες αντιδράσεις ορισμένων ηγετικών, κυρίως, παραγόντων της πολιτικής ζωής, θα αποτελέσει το προοίμιο για τη μετέπειτα πορεία του Έλληνα πρωθυπουργού. Η πρώτη κυβέρνηση Καραμανλή, υπό την ονομασία ΕΡΕ⁸, παρά τον μεταβατικό της χαρακτήρα, θα αντιμετωπίσει τα περισσότερα επείγοντα στο πεδίο ιδιαίτερο της οικονομίας και της εξωτερικής πολιτικής. Στον δεύτερο τομέα, θα προασπιστεί το δικαίωμα των Κυπρίων για αυτοδιάθεση και θα ασχοληθεί στενά με τους Έλληνες της Κωνσταντινούπολης⁹. Στις 6 Οκτωβρίου 1955 ορκίζεται η νέα η κυβέρνηση και συστήνονται τα μέλη της.¹⁰

Η αμερικανική συμβολή ήταν και πάλι ορατή. Οι σχέσεις της με τη νέα ήταν αρκετά φιλικές από την αρχή. Οι ΗΠΑ έδειξαν προθυμία να ενισχύσουν, κυρίως οικονομικά, το ελληνικό κράτος και ο πρωθυπουργός θεωρούσε απαραίτητη την αμερικανική χορηγία. Τον Μάιο του 1958, ο Κ. Καραμανλής, σε υπόμνημά του προς την αμερικανική κυβέρνηση, αναφέρεται στην ανάγκη εξασφάλισης οικονομικής βοήθειας για την επιτάχυνση της ανάπτυξης και την αποφυγή αδιεξόδου με απροσδιόριστες πολιτικές συνέπειες. Ο Έλληνας πρωθυπουργός υποστήριζε πως η χώρα ήταν αποφασισμένη να καταβάλει κάθε προσπάθεια για να διατηρήσει και να επαυξήσει την πολιτική και αμυντική της συμβολή. Αυτό, όμως, δεν θα ήταν δυνατό να επιτευχθεί εάν δεν εξασφαλιζόταν στέρεο οικονομικό υπόβαθρο. Κοστολογεί λοιπόν, αυτή την ενίσχυση στα 240 δολάρια κατά κεφαλήν ετήσιου εισοδήματος, με μεγάλο ποσοστό ανεργίας. Η βοήθεια περιλαμβάνει τομείς, όπως, άμυνας και γεωργίας. Η αμερικανική πλευρά, από τη μεριά της, λίγο αργότερα απάντα στο άνωθεν υπόμνημα, δηλώνοντας την προθυμία της να εξετάσει ενδελεχώς τα ελληνικά αιτήματα. Δεν μπόρεσε, παρ' όλα αυτά, να εγγυηθεί όλα όσα είχαν από την ελληνική κυβέρνηση ζητηθεί. Τόνισε, δε, ότι οι πιστώσεις που δίδονται από το Κογκρέσο είναι ετήσιες, άρα, οι ελληνικές προσδοκίες, που έφταναν ως και πενταετείς πιστώσεις, εκ των πραγμάτων δεν μπορούσαν να

⁸ ΕΡΕ: Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση

⁹ Κωνσταντίνος Καραμανλής. Αρχείο: Κείμενα & Γεγονότα. Τόμος 1, σελ. 259

¹⁰ το ίδιο. Τόμος 1, σελ. 267

ικανοποιηθούν. Εκδήλωσε την επιθυμία της η τακτική της αμερικανικής κυβέρνησης να αλλάξει, έτσι ώστε οι μέχρι τότε φιλικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών να παραμείνουν στενές και φιλικές.¹¹

Τον Σεπτέμβριο του 1958, ο Αμερικανός υφυπουργός εξωτερικών επί οικονομικών υποθέσεων, επισκέπτεται την Αθήνα και συνομιλεί με ανώτατα μέλη της κυβέρνησης και με τον Έλληνα πρωθυπουργό. Ο Κ. Καραμανλής αναφέρθηκε αναλυτικά στους λόγους που επιβάλλουν την αμερικανική βοήθεια. Ειδικότερα, επικαλέστηκε την αύξηση της γεωργικής παραγωγής και τα προστατευτικά μέτρα της ελληνικής κυβερνήσεως, παράγοντες που δεν επέτρεψαν την απορρόφηση της βοήθειας που δινόταν με τη μορφή γεωργικών πλεονασμάτων. Επιπλέον, ζήτησε και την περαιτέρω χορήγηση δανείων για την επίτευξη έργων στο εσωτερικό της χώρας. Ο Αμερικανός απεσταλμένος, αφού ήλεγξε την κατάσταση που επικρατούσε, επαίνεσε την πρόοδο που είχε επιτελεστεί στην Ελλάδα.

Επιπλέον, εμφανής είναι η ανάμειξη των ΗΠΑ στη χάραξη της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής στο Κυπριακό ζήτημα, το οποίο έρχεται εκείνη τη χρονική στιγμή στο προσκήνιο.¹² Η ελληνική κυβέρνηση ζητά την επέμβαση του NATO για την ομαλοποίηση της κατάστασης αλλά και την παρέμβαση του οργανισμού με σκοπό τη συμμόρφωση της τουρκικής κυβέρνησης.

Οι σχέσεις τους, ομαλές πάντα, συνεχίζονται και τη νέα δεκαετία. Τον Φεβρουάριο του 1962, επισκέπτεται την Ελλάδα ο Ε. Κέννεντυ ο οποίος συζητά με τον πρωθυπουργό τη διεθνή κατάσταση, την οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας και τις διμερείς ελληνοαμερικανικές σχέσεις. Οι επισκέψεις Αμερικανών συνεχίζονται, όπου συζητούνται θέματα που αφορούν κυρίως τις σχέσεις των δύο αλλά καλύπτουν και ένα ευρύ φάσμα διεθνών θεμάτων. Επιστέγασμα της συνεργασίας των δύο, εκείνη τη περίοδο, αποτέλεσε η υπογραφή συμφωνίας η οποία αποδέσμευε 1.826 εκατ. δρχ. από κεφάλαια της αμερικανικής βοήθειας, προκειμένου να διατεθούν για την ενίσχυση της Αγροτικής Τράπεζας¹³.

Την άνοιξη και το καλοκαίρι του 1962, ο Κ. Καραμανλής θα στρέψει την προσοχή του στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής και ειδικότερα στην εύρεση τρόπων για

¹¹ Κων/νος Καραμανλής. Τόμος 3, σελ.133-135

¹² το ίδιο. Σελ. 137

¹³ Κων/νος Καραμανλής. Τόμος 5. σελ. 302-303

τη συνέχιση της οικονομικής βοήθειας προς την Ελλάδα. Ο Έλληνας πρωθυπουργός θα αναπτύξει τις ελληνικές απόψεις σε σειρά επαφών που θα έχει με ηγετικές μορφές της Ατλαντικής Συμμαχίας, κατά την εαρινή υπουργική σύνοδο του ΝΑΤΟ στην Αθήνα, όσο και σε συναντήσεις του με τον πρεσβευτή και εκπροσώπους των ΗΠΑ. Η Ελλάδα ευνοείται από τις αποφάσεις της συνόδου, αφού τον Μάιο ανακοινώνεται απόφαση για την παροχή οικονομικής και αμυντικής βοήθειας¹⁴

¹⁴ Κωνσταντίνος Καραμανλής. Τόμος 5, σελ. 377

Η ΕΠΙΒΟΛΗ ΤΗΣ ΧΟΥΝΤΑΣ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΩΝ ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΕ ΤΙΣ ΗΠΑ

Στις αρχές του 1966 η CIA πληροφορήθηκε την ενεργοποίηση της συνωμοτικής ομάδας του Γεωργίου Παπαδόπουλου. Ο σταθμός της στην Αθήνα συνέταξε μία έκθεση και την έστειλε στην Ουάσιγκτον. Η έκθεση αυτή, περιέγραφε με λεπτομέρειες τη σύνθεση της ομάδας, τις εσωτερικές της διαφωνίες καθώς και την προϊστορία της.

Το πραξικόπημα, όμως, της 21^{ης} Απριλίου προκάλεσε για αρκετές ώρες σύγχυση στην Ουάσιγκτον, κυρίως ως προς το ζήτημα της ταυτότητας των πραξικοπηματιών και δευτερευόντως ως προς τον πολιτικό τους προσανατολισμό, ο οποίος έγινε σύντομα σαφής.¹⁵

Από τη στιγμή που επεβλήθη η δικτατορία των συνταγματαρχών στην Ελλάδα, πέρασε μία ολόκληρη εβδομάδα μέχρι η αμερικανική κυβέρνηση να επικοινωνήσει με την Αθήνα. Οι απαντήσεις που έδινε μέχρι τότε το State department ήταν καθαρά πληροφοριακές και περιέγραφαν κυρίως το τι είχε συμβεί, χωρίς κανένα σχόλιο.

Η πρεσβεία της Αθήνας αποφάσισε τότε ότι είχε φτάσει η στιγμή για να εκδοθεί δήλωση του

υπουργού εξωτερικών Ρασκ ή του προέδρου Τζόνσον , που θα επέκρινε με ήπιο τρόπο την επιβολή δικτατορίας. Βάσει δηλώσεως Αμερικανού αντιπροσώπου, την 27^η Απριλίου φαίνεται η στάση της Αμερικής. Η Ουάσιγκτον, λοιπόν, υποστήριζε ότι ο ελληνικός στρατός κατέλαβε την εξουσία και αναστείλει την ισχύ των άρθρων του ελληνικού συντάγματος που αφορούν τα ατομικά δικαιώματα των πολιτών. Δε δίσταζαν να υποστηρίζουν πως δεν υπήρχε καμία αμφιβολία ότι οι ηγέτες του πραξικοπήματος έδρασαν με βάση αυτό που πίστευαν ότι είναι το εθνικό συμφέρον της χώρας. Καταλήγοντας, δε, εξέφρασε τη λύπη πάσης της αμερικανικής κυβέρνησης

¹⁵ «Οι ΗΠΑ, η Δικτατορία και η Κύπρος 1967-1967» *Η Ελλάδα στο γύψο*. Σ. Ριζάς σελ 25-30

γιατί η αλλαγή της κυβέρνησης επεβλήθη με στρατιωτική βία. Η αμερικανική κυβέρνηση, άλλωστε, δεν είχε λόγο να καταδικάσει ανοικτά και ευθέως την ενέργεια αφού η νέα κυβέρνηση είχε δώσει διαβεβαιώσεις για την αφοσίωσή της στο ΝΑΤΟ και τη δυτική συμμαχία. Η δήλωση αυτή αντικατόπτριζε τις ισορροπίες που ήθελε να κρατήσει η Ουάσιγκτον, δεδομένου ότι καταδίκασε τη χούντα με τον πιο έμμεσο και ήπιο τρόπο. Εκπρόσωπος των ΗΠΑ δήλωνε ότι είχαν πλέον να αντιμετωπίσουν δύο ξεχωριστά προβλήματα, την προστασία της εικόνας των ΗΠΑ στη διεθνή κοινότητα και το πώς θα διατηρούσαν τη μέγιστη δυνατή διαπραγματευτική δύναμη προκειμένου να επηρεάσουν τη νέα ελληνική κυβέρνηση. Επιπλέον, ανησυχούσαν στο ενδεχόμενο να ταυτιστεί η χούντα με την αμερικανική κυβέρνηση σε τέτοιο σημείο ώστε να δημιουργηθεί η άποψη ότι αυτοί δημιούργησαν, συμμετείχαν ή έδωσαν την έγκρισή τους στο πραξικόπημα. Ήταν συνεπώς συμφέρον τους να ενισχύσουν την εντύπωση πως δεν είχαν ενημερωθεί προηγουμένως για το πραξικόπημα, ότι δεν το ενέκριναν όταν υλοποιήθηκε και ότι ύστερα από πολλούς δισταγμούς αποφάσισαν να συνεργαστούν με την κυβέρνηση, αφού πρώτα πείσθηκαν ότι οι ηγέτες της σκόπευαν να κινηθούν προς τη γενική κατεύθυνση της συνταγματικής δημοκρατίας. Τελικά, η Αμερική χωρίς να καταδικάσει ουσιαστικά το πραξικόπημα, προσπαθούσε να ενισχύσει τη θέση του Κωνσταντίνου και να ενθαρρύνει τη χούντα να αρχίσει τη διαδικασία επανόδου στο κοινοβουλευτικό καθεστώς. Όπως είναι προφανές, η Ουάσιγκτον ακολούθησε πολιτική ανοχής έναντι της δικτατορίας, αν και ήταν επιφυλακτική απέναντι στη στρατιωτική αυτή ομάδα.¹⁶

Αναμφίβολα, συνεχίζεται και σε αυτή την περίπτωση η ανάμειξη των ΗΠΑ στις εσωτερικές ελληνικές υποθέσεις. Εξακολουθούν να ελέγχουν και προτείνουν κινήσεις δείχνοντας κατά κάποιο τρόπο το δρόμο που θα πρέπει η νέα κυβέρνηση να ακολουθήσει.

Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ κατά τη διάρκεια της χούντας κατέδειξε τις προθέσεις της. Οι αρχές της για δημοκρατία, ανθρωπισμό και μία φιλελεύθερη κοινωνία των προηγούμενων δεκαετιών, αντικαταστάθηκαν από την υποστήριξη δεξιών δικτατοριών και στρατιωτικών καθεστώτων. Σύμφωνα με την αμερικανική άποψη, η στρατιωτική εξουσία στην Ελλάδα διασφάλιζε την εσωτερική σταθερότητα και τάξη,

¹⁶ «Οι ΗΠΑ, η Δικτατορία και η Κύπρος» *Το ιστορικό υπόβαθρο* σελ 27-30.

διατηρώντας τη θέση της Ελλάδας ως εξαρτημένου πελατειακού κράτους, γεγονός αναπόφευκτο για την ασφάλειά της. Επιπλέον, η στρατηγική θέση της Ελλάδας αυξήθηκε με την εμφάνιση του σοβιετικού στόλου στη Μεσόγειο. Οι ΗΠΑ υποστήριζαν την ελληνική δικτατορία με διπλωματικά μέσα, στρατιωτική βοήθεια και την ενθάρρυνση των ιδιωτικών επενδύσεων, παρακάμπτοντας τις επιφυλάξεις του State Department και την κατά καιρούς αντίθεση του Κογκρέσου. Στο διπλωματικό επίπεδο, ειδικά την εποχή του Νίxon, οι ΗΠΑ εκδήλωσαν την υποστήριξή τους με την αποστολή επίσημων αντιπροσώπων. Ακόμη, το μερικό εμπάργκο που επιβλήθηκε στη στρατιωτική βοήθεια, με την ανάληψη της εξουσίας από τους στρατιωτικούς, παρακάμφθηκε και έληξε επίσημα το 1970.¹⁷

¹⁷ «Ο Βιασμός της Ελληνικής Δημοκρατίας» Α. Παπαγελάς σελ. 355-357

Η ΣΥΝΕΧΙΣΗ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 70-73

Η ανακοίνωση του Γ. Παπαδόπουλου τον Δεκέμβριο του 1970 για τη συνέχιση του καθεστώτος, προκάλεσε ανησυχία στην Ουάσιγκτον σχετικά με τις δυνατότητες παρέμβασης και άσκησης επιρροής για την επιστροφή σε αντιπροσωπευτικό σύστημα διακυβέρνησης.

Στο State Department διαπίστωναν ότι δεν είχε υλοποιηθεί καμία από τις δεσμεύσεις που είχε αναλάβει ο Παπαδόπουλος έναντι της κυβέρνησης των ΗΠΑ, όταν αποφασίστηκε από τον πρόεδρο Νίξον η επανάληψη της βοήθειας. Τον Ιούνιο του ίδιου έτους ο Παπαδόπουλος είχε υποσχεθεί ότι ως το τέλος του '70 θα είχαν δημοσιευθεί όλοι οι «θεσμικοί νόμοι» που προέβλεπε το συνταγματικό κείμενο του '68 και θα έπαυε να ισχύει ο στρατιωτικός νόμος. Η αθέτηση της υπόσχεσης αυτής ώθησε την Ουάσιγκτον προς τη σκέψη της πραγματοποίησης επαφών με το βασιλεία Κωνσταντίνο, ως μέσο πίεσης προς τον Παπαδόπουλο.¹⁸

Ο σύμβουλος Εθνικής Ασφαλείας των ΗΠΑ, Henry Kissinger, ο οποίος, δίνοντας αποκλειστικά σημασία στις όψεις ασφάλειας της ελληνοαμερικανικής σχέσεις, υιοθετούσε πολιτική πλήρους αποχής των ΗΠΑ από την επίδραση στις εσωτερικές εξελίξεις στην Ελλάδα. Η γραμμή του Kissinger συμπυκνωνόταν σε τρία σημεία:

- 1) ότι η Ελλάδα ήταν σημαντική σύμμαχος των ΗΠΑ και αυτή η διαπίστωση επιβεβαιωνόταν σε μία εποχή αυξημένης σοβιετικής παρουσίας στη Μεσόγειο και έντασης στη Μέση Ανατολή
- 2) ότι το πολιτικό μέλλον της Ελλάδας αφορούσε αποκλειστικά τους Έλληνες και οι ξένοι δεν ήταν σε θέση να καθορίσουν τον ρυθμό της εξέλιξης, και
- 3) ότι οι κυβερνήσεις της Ουάσιγκτον και της Αθήνας αντιμετώπιζαν κάποια «πρακτικά» προβλήματα, δηλαδή αντίδραση στους κόλπους του ΝΑΤΟ λόγω της φύσης του καθεστώτος στην Ελλάδα. Η Ουάσιγκτον δεν θεωρούσε πάντως ότι αυτή η αντίδραση ήταν πρόβλημα της Αθήνας αλλά των ΗΠΑ. Η Αθήνα έπρεπε, όμως, να έχει υπόψη της ότι η αμερικανική κυβέρνηση είχε να αντιμετωπίσει την αντίδραση μιας μικρής αλλά

¹⁸ το ίδιο. *Η προτεραιότητα των συμφερόντων ασφαλείας*. Σελ. 139

δραστήριας μερίδας στο Κογκρέσο και στον η οποία αντιτίθετο γενικά σε στρατιωτικά καθεστώτα και συνεπώς και στο ελληνικό.¹⁹

Τον Ιούλιο ο Παπαδόπουλος σκλήρυνε τη στάση του. Ο δικτάτορας φαίνεται να αντιστέκεται στις επιδράσεις της Αμερικής τονίζοντάς της συνεχώς ότι όλα τα ζητήματα που προκύπτουν αφορούν αποκλειστικά και μόνο τους Έλληνες και οποιαδήποτε εξωτερική επέμβαση θα εμπόδιζε την πολιτική εξέλιξη.

Η αμερικανική πολιτική φάνηκε προς στιγμή να μεταβάλλεται ριζικά όταν τον Αύγουστο του 1971, ο πρόεδρος Νίξον ζητά από τον Παπαδόπουλο να ορίσει ημερομηνία εκλογών. Ήταν προφανές, πως ο Νίξον ήθελε να εξουδετερώσει τις αντιδράσεις στο εσωτερικό των ΗΠΑ για την πολιτική ανοχής προς τη δικτατορία. Ο Kissinger ήταν σε θέση να πείσει το πρόεδρο ότι η πίεση δεν μπορούσε να μεταβάλει την πολιτική του καθεστώτος επί ενός ζητήματος που οι στρατιωτικοί θεωρούσαν ζωτικό για την πολιτική τους επιβίωση.

Όταν, τελικά, έγινε σαφές ότι η πολιτική φιλικής πειθούς που ακολούθησε η Ουάσιγκτον δεν ήταν αρκετή να ωθήσει τη χούντα σε ελεγχόμενη έστω πολιτικοποίηση του καθεστώτος, η αμερικανική πολιτική έδωσε έμφαση αποκλειστικά στις στρατηγικές – στρατιωτικές όψεις της ελληνοαμερικανικής και διατήρησε το σκέλος της υποβοήθησης του εκδημοκρατισμού αποκλειστικά και μόνο για πολιτική χρήση στο Κογκρέσο, αν και η ελπίδα ότι η αμερικανική πειθός θα μπορούσε να ωθήσει τη χούντα προς τον εκδημοκρατισμό του καθεστώτος ήταν ακόμη ζωντανή.²⁰

¹⁹ «Οι ΗΠΑ, η Δικτατορία και η Κύπρος 1967-74» Σ. Ριζάς. *Η αμερικανική πολιτική και η δικτατορία 1970-1973* σελ. 140

²⁰ το ίδιο σελ. 142-147

Η ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΚΑΙ Η ΑΠΟΜΑΚΡΥΝΣΗ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Καθώς ο καιρός περνούσε, δινόταν όλο και περισσότερο η εντύπωση ότι ο Παπαδόπουλος δεν ενδιαφερόταν για την επιστροφή στο κοινοβουλευτικό σύστημα (1972). Τη σταδιακή αποστασιοποίηση των Αμερικανών από το δικτατορικό καθεστώς προκαλούσαν και άλλες αιτίες που άπτονταν της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής αλλά και πιέσεων που προέκυπταν από τις διμερείς διευθετήσεις ασφαλείας μεταξύ Ουάσιγκτον και Αθήνας.²¹

Τον Μάιο του 1972, οι σχέσεις των δύο χωρών χαρακτηρίζονταν ως ψυχρότερες από ποτέ. Η θέση του Παπαδόπουλου, πλέον, ήταν πιο αβέβαιη. Οι ένοπλες δυνάμεις, η αστυνομία, η χωροφυλακή και η ΚΥΠ φαίνεται να υποστηρίζουν το καθεστώς. Η Αμερική ήταν πεπεισμένη ότι σε περίπτωση βίαιης ανατροπής της χούντας, δε θα άνοιγε ο δρόμος για τον Καραμανλή, αλλά για περαιτέρω εδραίωση του καθεστώτος.

Οι Αμερικανοί πίστευαν ότι είτε ο Παπαδόπουλος τους εξαπατούσε είτε είχε την αίσθηση του πολιτικού χρόνου, δηλαδή ότι δεν σκόπευε να εφαρμόσει το συνταγματικό κείμενο του '68 στο προβλεπτό μέλλον. Η Αμερική, συνεπώς, έπρεπε να αναθεωρήσει την παραδοχή ότι η δικτατορία ήταν δεκτική σε όποια εξωτερική πίεση, και συγκεκριμένα σε αμερικανική. Ο Παπαδόπουλος επιδίωκε την απόλυτη επικράτηση, οπότε τυχούσα αποχώρησή του πιθανόν να ευνοούσε τα αμερικανικά συμφέροντα. Παρόλα αυτά, οι ΗΠΑ θεωρούσαν ότι ο θεμελιώδης προσανατολισμός της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ δεν ετίθετο υπό αμφισβήτηση.²²

Τον Οκτώβριο του 1972 οι αμερικανικές υπηρεσίες είχαν πεισθεί ότι ο Παπαδόπουλος ήταν αποδυναμωμένος. Λίγο αργότερα, τον Απρίλιο του 1973, η Αμερική διέκρινε ότι η εποχή της αδιατάρακτης εξουσίας του Παπαδόπουλου έφθανε στο τέλος και εκτιμούσε ότι η πολιτική του επιβίωση εξαρτάτο από την αντιμετώπιση σοβαρών προβλημάτων, που έθεταν σε δοκιμασία το σχετικά άνετο έλεγχο της κατάστασης και έθεταν επίσης σοβαρά ερωτήματα πολιτικής στρατηγικής σε διάφορες ομάδες του στρατού. Η ταραγμένη εσωτερική κατάσταση του ελληνικού κράτους είχε

²¹ Οι ΗΠΑ, η Δικτατορία και η Κύπρος, Σ. Ριζάς, *Η φθορά του Παπαδόπουλου και η αμερικανική αποστασιοποίηση*, Σελ. 148

²² το ίδιο, Σελ. 149-152

επιτρέψει στον συνταγματάρχη Ιωαννίδη να κερδίσει αυξημένο λόγο σε θέματα κυβερνητικής πολιτικής.²³

Ο Παπαδόπουλος σε μια προσπάθεια υπέρβασης του αδιέξοδου που αντιμετώπιζε, προχώρησε τον Ιούνιο, στην εντυπωσιακή κίνηση κατάργησης της βασιλείας και υποσχέθηκε επάνοδο σε αντιπροσωπευτικό σύστημα. Με το νέο συνταγματικό πλαίσιο εισάγονταν περιορισμοί που δημιουργούσαν τη βεβαιότητα ότι αυτό που προσπαθούσε να κάνει ήταν να διαιωνίσει την προσωπική του εξουσία με κοινοβουλευτικό μανδύα.

Η αναξιοπιστία του δικτατορικού καθεστώτος έγινε αντικείμενο ευρείας συζήτησης στις ΗΠΑ. Ακολουθεί μία σειρά από μακροσκελείς συζητήσεις που αφορούν για παράδειγμα στις συνθήκες διεξαγωγής του δημοψηφίσματος και των εκλογών που θα το ακολουθούσαν.

Προβληματισμό προκαλούσε στις ΗΠΑ και η ελληνική στάση όταν η Ουάσιγκτον, θέλοντας να αποτρέψει την ενίσχυση της Αιγύπτου από την Σοβιετική Ένωση με άμεση αποστολή στρατιωτικής δύναμης, έθεσε σε πυρηνικό συναγερμό το σύνολο των διαθέσιμων δυνάμεων της.

Η πρωτοβουλία προκάλεσε γενικευμένη αντίδραση στο πλαίσιο της Ατλαντικής Συμμαχίας από το σύνολο των συμμάχων. Την ατμόσφαιρα στις ελληνοαμερικανικές σχέσεις επιβάρυνε, τέλος, η δήλωση του Έλληνα κυβερνητικού εκπροσώπου υπέρ της ουδετεροποίησης της Μεσογείου. Όλα αυτά και άλλα γεγονότα, συνετέλεσαν στο να αντιμετωπίζεται στο εξής η Ελλάδα με επιφυλακτικότητα και καχυποψία.

Πρώτες ανακοινώσεις για την πτώση Παπαδόπουλου

²³ ΟΙ ΗΠΑ, η Δικτατορία και η Κύπρος, Σ. Ριζάς. *Η φθορά του Παπαδόπουλου και η αμερικανική αποστασιοποίηση*. Σελ.153

Όσον αφορά στο εσωτερικό της χώρας, η φοιτητική εξέγερση του 1973 έθεσε τελικά σε σκληρότατη δοκιμασία το πείραμα της πολιτικοποίησης. Ο Παπαδόπουλος αναγκάστηκε να χρησιμοποιήσει και πάλι το στρατό και να επαναφέρει τον στρατιωτικό νόμο, εξέλιξη που προφανώς σηματοδοτούσε την αποτυχία του καθεστώτος να εξασφαλίσει την ανοχή που ήταν αναγκαία για την επιτυχία του πειράματος.

Σχετικά με την πτώση της δικτατορίας του Παπαδόπουλου, οι ΗΠΑ υποστήριζαν πως αυτή οφειλόταν στην ανικανότητα του ηγέτη να δώσει συγκεκριμένο στίγμα στο πραξικόπημα του 1967. Τα έξι χρόνια που κυριαρχούσε δεν είχαν φανεί αρκετά για να του εμπνεύσουν ένα βιώσιμο πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό πρόγραμμα και να του εξασφαλίσουν λαϊκή υποστήριξη. Στόχος του ήταν η ελεγχόμενη δημοκρατία και μεγαλύτερο πλεονέκτημά του ήταν η αναποφασιστικότητα και η συναφής τακτική της αποφυγής συγκρούσεων με οποιοδήποτε κόστος, τακτική που είχε ακολουθήσει και έναντι του Ιωαννίδη.²⁴

²⁴ «Οι ΗΠΑ, η Δικτατορία και η Κύπρος» *Το πραξικόπημα Ιωαννίδη και η συνεργασία της Ουάσιγκτον με τη νέα δικτατορία* σελ. 164

ΤΟ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ ΙΩΑΝΝΙΔΗ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΜΕ ΤΙΣ ΗΠΑ

Το πραξικόπημα του ταξίαρχου Ιωαννίδη, το οποίο ανέτρεψε το καθεστώς του Παπαδόπουλου το 1973, έδωσε την πεποίθηση στην Αμερική ότι επρόκειτο για υποτροπή της ήδη υπάρχουσας δικτατορίας και όχι αφετηρία επιστροφής στην αντιπροσωπευτική διακυβέρνηση.²⁵

Η χούντα που διαδέχθηκε τον Παπαδόπουλο ακολούθησε σκληρή πολιτική. Υπήρχε πολύ μεγαλύτερη πιθανότητα για πόλωση και βία, ενώ η χώρα χρειαζόταν εκτόνωση μέσω περισσότερης ελευθερίας και όχι καταπίεσης. Ο Ιωαννίδης ήταν οπαδός της σκληρής γραμμής και με τη στρατιωτική αστυνομία είχε συμβάλει κατά πολύ στη δημιουργία της εικόνας τρόμου και σκληρότητας που χαρακτήριζε τη δικτατορία του Παπαδόπουλου. Μία ευκρινώς διακρινόμενη ομάδα μεσαίων και κατώτερων αξιωματικών, υποστηρικτές του Παπαδόπουλου, τάσσονται πλέον υπέρ του νέου πραξικοπήματος. Ως προς το βασικό εξωτερικό προσανατολισμό της νέας χούντας, αυτή χαρακτηριζόταν φιλοαμερικανική.

Από τη στιγμή της επιβολής της νέας δικτατορίας η Ουάσιγκτον δεχόταν συνεχώς αναφορές και απόψεις από τον Tasca, πρεσβευτή της στην Αθήνα, για τα ελληνικά κεκτενώμενα. Αυτός, emphaticά υποστήριζε ότι η πολιτική που πρότεινε ο Ιωαννίδης απέβλεπε στην αποφυγή επανάληψης σφαλμάτων τα οποία είχαν διαπραχθεί στο πλαίσιο άλλων καταστάσεων, όταν ένας κατάλληλος τρόπος επέμβασης μπορούσε να προστατεύσει ζωτικά αμερικανικά συμφέροντα που υπέφεραν λόγω του γεγονότος που δεν είχε αποτραπεί. Οι ΗΠΑ ήταν καλά τοποθετημένες στην Ελλάδα, αφού οι Έλληνες δεν είχαν που αλλού να στραφούν παρά στην Ουάσιγκτον. Χωρίς αμερικανική υποστήριξη ο πρεσβευτής ήταν βέβαιος ότι η κατάσταση θα χειροτέρευε για τα αμερικανικά συμφέροντα στην Ανατολική Μεσόγειο. Ακόμη, ο Αμερικανός εκπρόσωπος πίστευε, πως ήταν αναγκαία η επανεξέταση της σχέσης μεταξύ των αμερικανικών συμφερόντων ασφαλείας στην Ελλάδα και της λαϊκής θέλησης στη χώρα αυτή. Από τη μεριά της η Ουάσιγκτον πίστευε ότι ένα από τα πιο δύσκολα προβλήματα που είχε να αντιμετωπίσει σε σχέση με το ελληνικό ζήτημα ήταν ότι η αμερικανική πολιτική παρουσιαζόταν δημόσια ως δισκελής: από τη μία πλευρά, απέβλεπε στη διαφύλαξη των συμφερόντων ασφαλείας

²⁵ «Οι ΗΠΑ, η Δικτατορία και η Κύπρος» *Το πραξικόπημα Ιωαννίδη και η συνεργασία της Ουάσιγκτον με τη νέα δικτατορία* σελ. 164

και, από την άλλη, στην ενθάρρυνση του δικτατορικού καθεστώτος για εξέλιξη σε κοινοβουλευτική διακυβέρνηση το συντομότερο δυνατό. Οι ΗΠΑ στηρίζονταν ακόμα, στο γεγονός ότι οι Έλληνες πίστευαν στη σημασία της ξένης επιρροής στις εσωτερικές τους υποθέσεις.

Επιπλέον, ο Αμερικανός πρεσβευτής απέστειλε, λίγο καιρό μετά την εδραίωση της νέας χούντας, μια πλήρη ανάλυση των αντιλήψεων και των δυνάμεων που επηρέαζαν και δρούσαν στο πλαίσιο του ελληνικού καθεστώτος καθώς και των αντιλήψεων της πολιτικής του και των προοπτικών του. Οι μεσαίων βαθμών αξιωματικοί ήταν πλέον ρυθμιστές της εξουσίας, έντονα εθνικιστές και δεν ελκύνονταν από την προοπτική επιστροφής στην πολιτική ομαλότητα.²⁶

Όλες αυτές οι έγκυρες αναφορές, μιας και είχε άμεση επαφή, του Αμερικανού πρέσβη προκάλεσαν ανησυχία στο State Department, το οποίο έκλινε προς την ανάγκη να τεθούν προς συζήτηση τα θέματα που έθιγε η αναφορά με αξιωματούχους-κλειδιά στην Αθήνα.

Ενώ στην Αμερική επικρατούσε διαταραχή για το ποιες θα είναι οι κινήσεις και ποια η στάση της απέναντι στη νέα δικτατορία, η οποία γεννούσε κάποιους κινδύνους για την ίδια, παράλληλα, ήταν πεπεισμένη, ότι το καθεστώς μπορούσε να διαρκέσει για κάποιο χρονικό διάστημα ακόμα, ενώ πιθανότερη εξέλιξη ήταν η αντικατάστασή της του με νέο πραξικόπημα από άλλη στρατιωτική ομάδα, με συνέπεια τη συνέχιση της δικτατορίας. Συμπέρανε, τέλος, ότι η καλύτερη λύση ήταν η συνέχιση της πολιτικής που έδινε αποκλειστική σημασία στα θέματα ασφάλειας και όχι στη φύση του πολιτικού συστήματος των συμμάχων.²⁷

²⁶ «Οι ΗΠΑ, η Δικτατορία και η Κύπρος» *Το πραξικόπημα Ιωαννίδη και η συνεργασία της Ουάσιγκτον με τη νέα δικτατορία* σελ. 165

²⁷ «Οι ΗΠΑ, η Δικτατορία και η Κύπρος» *ΤΟ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ ΙΩΑΝΝΙΔΗ ΚΑΙ Η ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ ΟΥΑΣΙΓΚΤΟΝ ΜΕ ΤΗ ΝΕΑ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ* σελ. 165-173

ΚΥΠΡΙΑΚΟ

Το Κυπριακό ζήτημα αποτελούσε, από τα μέσα του περασμένου αιώνα, ένα αγκάθι στις ελληνοαμερικανικές σχέσεις. Από το 1954, τα ελληνικά πολιτικά πράγματα και η εξωτερική πολιτική περιστρέφονται γύρω από το Κυπριακό, μετά την εκδήλωση της κίνησης για αυτοδιάθεση της νήσου. Η απόφαση της κυβέρνησης Παπάγου να προσφύγει στον ΟΗΕ, προκάλεσε την ανησυχία και την αντίδραση των ΗΠΑ, που ήθελαν να αποφύγουν οποιοδήποτε ρήγμα στο εσωτερικό του νατοϊκού στρατοπέδου. Η Ουάσιγκτον, για μεγάλο χρονικό διάστημα, αμφιταλαντεύτηκε ως προς το Κυπριακό. Η ηγεσία του State Department ήθελε να υποστηρίξει την αρχή της αυτοδιάθεσης, αλλά δεν ήθελε να προκαλέσει κρίση στις αμερικανοβρετανικές σχέσεις. Οι πιέσεις του Λονδίνου απέφεραν αποτελέσματα, όταν η Ουάσιγκτον αποφάσισε τελικά να αντιταχθεί στην ελληνική προσφυγή στον ΟΗΕ.

Λίγο αργότερα, τον Αύγουστο, συνήλθε στο Λονδίνο μία τριμερής διάσκεψη, όπου συμμετείχαν η Ελλάδα, η Τουρκία και οι ΗΠΑ, η οποία όμως κατέληξε σε αποτυχία. Τον Σεπτέμβριο, λίγο μετά το τέλος της διάσκεψης, ξέσπασαν βίαια επεισόδια εναντίον του ελληνικού πληθυσμού της Κωνσταντινούπολης.

Ο βασιλέας Παύλος έστειλε ένα εμπιστευτικό μήνυμα στον Αμερικανό υπουργό Εξωτερικών Ντάλλες με τον οποίο τον προειδοποιούσε για την αγανάκτηση που επικρατούσε στον ελληνικό λαό για τις τουρκικές αγριότητες καθώς και την αίσθηση που επικρατούσε στην Ελλάδα ότι δηλαδή είχε εγκαταλειφθεί από αυτούς.

Ο Αμερικανός πρέσβης στην Ελλάδα συμεριζόταν τους φόβους του Παύλου για τις επιπτώσεις που θα είχε η στάση της Ουάσιγκτον στο Κυπριακό. Πίστευε, ακόμα, πως η αντίθεση της Ουάσιγκτον στη συζήτηση του προβλήματος στον ΟΗΕ μπορούσε να οδηγήσει σε ανατροπή της κυβέρνησης Παπάγου και να ανοίξει τον δρόμο στα αριστερά και αντιαμερικανικά στοιχεία.

Ο πρόεδρος Αϊζενχάουερ, τελικά, αγνόησε τις εκκλήσεις της Ελλάδας και του Αμερικανού πρεσβευτή που αφορούσαν στο Κυπριακό.²⁸

²⁸ «Ο Βιασμός της Ελληνικής Δημοκρατίας» Α. Παπαχελάς. *Το Κυπριακό στο προσκήνιο, αγκάθι στις ελληνοαμερικανικές σχέσεις*. σελ.41-44

ι. Μια προσπάθεια επίλυσης του ζητήματος

Οι Αμερικανοί αξιωματούχοι πίστευαν πως η επικράτηση της χούντας θα μπορούσε να διευκολύνει την επίλυση του Κυπριακού. Στις συζητήσεις που ακολουθούν, ο πρωθυπουργός Κόλιας ζήτησε από τους Αμερικανούς να παρέμβουν και να πείσουν την Τουρκία να δεχθεί την ενοικίαση μιας βάσης αντί για μία βάση που άνηκε για πάντα στην κυριαρχία της.

Ένα γεγονός, όμως, ήρθε να βοηθήσει καθοριστικά τις σχέσεις της χούντας με την Ουάσιγκτον. Ήταν ο αραβοϊσραηλινός πόλεμος που δημιούργησε πολλές ανάγκες στους Αμερικανούς, μεταξύ άλλων τη χρησιμοποίηση των βάσεων στην Ελλάδα. Οι στενές επαφές στελεχών της δικτατορίας με την Ουάσιγκτον βοήθησαν στην εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και ΗΠΑ. Ο πόλεμος αυτός υπογράμμισε τη σημασία της Ελλάδος για τα αμερικανικά συμφέροντα.

Το καλοκαίρι του 1967, όμως, οι σχέσεις της Αθήνας με την Λευκωσία βρίσκονταν σε εύθραυστη ισορροπία. Οι συνταγματάρχες είχαν αρχίσει να σκέπτονται το πώς θα εξουδετέρωναν τον Μακάριο, ώστε να προχωρήσουν στην επίλυση του Κυπριακού. Ο Κωνσταντίνος είχε συζητήσει μαζί τους το θέμα και τους είχε πείσει να μην κάνουν καμία μονομερή ενέργεια που θα μπορούσε να προκαλέσει πόλεμο με την Τουρκία.

Η Άγκυρα είχε εν τω μεταξύ στείλει μήνυμα στον βασιλέα, με το οποίο τον πληροφορούσε πως δε θα κατέληγε σε καμία συμφωνία για το Κυπριακό αν δεν είχε πρώτα την έγκρισή του. Ο Τούρκος πρέσβης, μάλιστα, κολάκευε τον Κωνσταντίνο λέγοντάς του ότι η τουρκική κυβέρνηση έτρεφε μεγάλη εκτίμηση προς το πρόσωπό του. Ο βασιλέας είχε εξάλλου πείσει τον Παπαδόπουλο να αναβάλει την υλοποίηση του εξοπλιστικού προγράμματος που προωθούσαν τα άλλα μέλη της χούντας. Είχε, ακόμα, χαρακτηρίσει την αγορά εξοπλισμών σαν απώλεια χρημάτων και υποστήριζε πως ήταν πολύ πιο λογικό να επιτευχθεί κάποια συμφωνία με την Τουρκία.

Οι υπουργοί εξωτερικών των δύο χωρών Οικονόμου-Γκούρας και Τσαγκαλιανγκίλ συναντήθηκαν τον Ιούλιο στη Νέα Υόρκη. Ο Έλληνας υπουργός στον Τούρκο ομολόγού του την ενοικίαση της στρατιωτικής βάσης της Δεκέλειας για περίοδο εξήντα ετών. Ο Τούρκος υπουργός απέρριψε αυτή την πρόταση. Ο Παπαδόπουλος λίγο αργότερα, στις 9 Αυγούστου, επισκέφθηκε την Λευκωσία και είχε κατ' ιδίαν συνάντηση

με τον Κύπριο ομόλογό του. Έτσι μια από τις πρώτες επιχειρήσεις διευθέτησης του ζητήματος δεν επέφερε κάποια θετικό αποτέλεσμα.²⁹

ii. Το Κυπριακό και ο αμερικανικός παράγοντας

Αξίζει σ' αυτό το σημείο να γίνει μία σύντομη αναφορά στη στάση της Αμερικής απέναντι στο ζήτημα αυτό. Σημαντικός παράγοντας στην εξίσωση του Κυπριακού προβλήματος ήταν η πολιτική του Κίσινγκερ. Ο Αμερικανός υπουργός εξωτερικών είχε συσπειρώσει όλες του τις ενέργειες στη προσπάθειά του να επιβληθεί στο Κογκρέσο και να πετύχει την επανάληψη στρατιωτικής βοήθειας προς την Τουρκία. Δε δίστασε μάλιστα να ζητήσει και τη βοήθεια Ελλήνων και Κυπρίων ηγετών για να πειστεί το ενοχλητικό Ελληνικό lobby ότι η επανάληψη της τουρκικής βοήθειας θα έχει θετικά αποτελέσματα. Φυσικά, όμως δεν απαντά σε επιχειρήματα που να αποδεικνύουν την ανεδαφικότητα των ισχυρισμών του.

Η Τουρκία εισέβαλε στην Κύπρο και κράτησε σκληρή και αδιάλλακτη διπλωματική στάση κατά τη διάρκεια που η Αμερική συνέχιζε τη στρατιωτική βοήθεια. Άρα ο «μοχλός επιρροής» αποδείχθηκε ανίκανος να αποτρέψει ή να μειώσει την τουρκική επιθετικότητα. Επίσης, όμως, εχθρικές ενέργειες είχε διαπράξει και κατά της Ελλάδας. Επομένως, η επανάληψη στρατιωτικής βοήθειας προς η Τουρκία δεν μπορούσε να θεωρηθεί πράξη αμερικανικής ουδετερότητας προς τη Ελλάδα χωρίς αναπότρεπτες συνέπειες στις ελληνο-αμερικανικές σχέσεις.³⁰

Ο αμερικανικός παράγοντας μπορούσε να μεταβληθεί αν άλλαζε η πολιτική του Κίσινγκερ. Η ρεαλιστική εκτίμηση της καταστάσεως δείχνει ότι οι ΗΠΑ διέθεταν αποτελεσματικότερα μέσα επιρροής πάνω στην Τουρκία. Έπρεπε όμως η Αμερική να αποβάλει τον μανδύα του αμέτοχου παρατηρητή και να διαδραματίσει θετικό και πιο συγκεκριμένο χαρακτήρα. Ακόμα, έπρεπε να κρατήσει ουδέτερη στάση έναντι των δύο εταίρων της πολιτικής συμμαχίας του ΝΑΤΟ. Οι ευκαιρίες για την επανάληψη μιας νέας και συνετής αμερικανικής πολιτικής στο Κυπριακό ήταν τεράστιες, και οι συναντήσεις κορυφής

²⁹ «Ο Βιασμός της Ελληνικής Δημοκρατίας» *Το δίλημμα μετά το πραξικόπημα*. σελ. 371-375

³⁰ «Προβλήματα ελληνο-αμερικανικών σχέσεων». Πως αντιμετωπίζεται η εξάρτηση; Θ. Κουλουμπής, Ο αμερικανικός παράγων, σελ. 141

στις Βρυξέλλες προσέφεραν μια άμεση ευκαιρία για την εφαρμογή της νέας αυτής πολιτικής που θα εναρμονιζόταν απόλυτα με τις παραδοσιακές αρχές και με τα σύγχρονα συμφέροντα της Δύσης.³¹

Από την άλλη μεριά , η κυβέρνηση Καραμανλή, ακολουθώντας διακομματική εξωτερική πολιτική, υποστηρίζει υλικά και ηθικά την κυβέρνηση Μακαρίου χωρίς συγχρόνως να επεμβαίνει στα εσωτερικά του κυπριακού κράτους.

Η κυβέρνηση των Αθηνών εξακολουθεί να έχει τη διάθεση για να δημιουργήσει καλές και ισότιμες με τις χώρες του δυτικού συνασπισμού. Αλλά η ανασυγκόλληση της νοτιοανατολικής πλευράς του Δυτικού Συνασπισμού δεν μπορούσε να επιτευχθεί χωρίς μία δίκαιη και νόμιμη επίλυση του Κυπριακού προβλήματος. Φυσικά, μια τέτοια επίλυση έπρεπε να είναι αποδεκτή από την πλειοψηφία του κυπριακού λαού και όχι επιβεβλημένη από εξωκυπριακούς κύκλους.³²

³¹ «Προβλήματα ελληνο-αμερικανικών σχέσεων». Πως αντιμετωπίζεται η εξάρτηση; Θ. Κουλουμπής, Ο αμερικανικός παράγων, σελ. 142

³² το ίδιο, σελ. 143

ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΜΕΤΑΧΟΥΝΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ – Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ Ν. Δ.

Υπουργικό συμβούλιο πριν την έλευση του Καραμανλή

Όταν έπεσε η ελληνική στρατιωτική χούντα τον Ιούλιο του 1974, συντελέστηκαν διάφορες μεταβολές στις διεθνείς συμμαχίες των περιφερειακών χωρών του ευρωπαϊκού κέντρου.

Οι σχέσεις των ΗΠΑ με τις περιφερειακές χώρες ήταν βασικά διμερείς. Μετά το 1974, μία σημαντική εξέλιξη, διατάραξε τις διμερείς πελατειακές σχέσεις των ΗΠΑ, ήταν η επιδείνωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Μετά τη πτώση της χούντας η διαμάχη ανάμεσα στις δύο γείτονες χώρες εντάθηκε και επεκτάθηκε σε μία πλειάδα θεμάτων. Η αύξηση της έντασης και της αντιπαράθεσης μεταξύ τους ξεκίνησε πριν την πτώση της χούντας. Αυτή η ένταση είχε δημιουργήσει μία κατάσταση, όπου οι αμερικανικές παγκόσμιες βλέψεις έχουν επισκιαστεί από τις τοπικές διενέξεις των δύο χωρών. Τα ελληνικά συμφέροντα και η εξωτερική της πολιτική δεν είναι πλέον ταυτόσημα των αμερικανικών συμφερόντων. Η πολιτική των ΗΠΑ εξακολουθεί να καθορίζεται μέσα σε ένα παγκόσμιο πλαίσιο αναφοράς και οι προτεραιότητές της να είναι σχετικές με τη διεθνή ισορροπία δυνάμεων και τη διατήρηση ή επέκταση της υπεροχής της απέναντι στη ΕΣΣΔ. Η ελληνοτουρκική διένεξη, αντίθετα, είναι περιφερειακό εξωτερικό ζήτημα στον ανταγωνισμό ΗΠΑ- ΕΣΣΔ.³³

³³ «Σύγχρονη ελληνική εξωτερική πολιτική» ...Καραμανλής, Παπανδρέου και Αμερικανική Πολιτική σελ.158-159.

Η Ελλάδα και η Τουρκία αποτελούν σημαντικά μέλη της νοτιοανατολικής πτέρυγας του NATO αλλά η μεταξύ τους διαμάχη είχε αναγκάσει την αμερικανική πολιτική να κάνει μία επιλογή, ενώ ταυτόχρονα παρέμενε η πιθανότητα για πολεμική σύρραξη. Η επίσημη θέση των ΗΠΑ ήταν εκείνη της ουδετερότητας ανάμεσα στις δύο χώρες. Είναι φανερό, όμως, από την σκοπιά των ΗΠΑ, ότι μία πλειάδα παραγόντων κλίνουν υπέρ της Τουρκίας σε σχέση με την Ελλάδα.

Από την άλλη πλευρά, οι ελληνοαμερικανικές σχέσεις θα πρέπει να ιδωθούν, κατά αυτή την περίοδο, στο πλαίσιο των ελληνικών προσπαθειών να αποκόψουν ή τουλάχιστον να μειώσουν το ιστορικό μοντέλο των πελατειακών σχέσεων, υιοθετώντας μια πιο ανεξάρτητη θέση και προσπαθώντας να ενισχύσουν την αυτονομία της Ελλάδας. Στο επίπεδο της εξωτερικής πολιτικής, αυτή η διαδικασία εγκαινιάστηκε από τον Κ. Καραμανλή. Ο αντιαμερικανισμός, ενισχυμένος από την αμερικανική υποστήριξη προς τη χούντα και πιο έντονα από τη στροφή προς την Τουρκία στη διάρκεια της εισβολής στη Κύπρο, και πολύ πιθανά συνδυαζόμενη με προσωπική απογοήτευση από τις ΗΠΑ, οδήγησαν τον Έλληνα πρωθυπουργό να αποχωρήσει από το στρατιωτικό σκέλος του NATO. Ακόμα, ένας από τους κύριους στόχους της εξωτερικής πολιτικής του Καραμανλή είχε ως κίνητρο, εν μέρει, την επιθυμία της απομάκρυνσης της Ελλάδας από την μεταπολεμική εξάρτησή της από τις ΗΠΑ και την πιο στενή σύνδεσή της με την Ευρώπη.

Μετά την πτώση της χούντας και μέχρι το 1981, τα κυριότερα θέματα μεταξύ ΗΠΑ και Ελλάδας περιελάμβαναν διαπραγματεύσεις για την επιστροφή της χώρας μας στο στρατιωτικό σκέλος του NATO, διαπραγματεύσεις για την ανανέωση της συμφωνίας για τις βάσεις, ελληνικές προσπάθειες για εγγυήσεις από τις ΗΠΑ στις απειλές της Τουρκίας και προσπάθειες για μια ικανοποιητική λύση για το Κυπριακό. Ωστόσο, οι στόχοι της εξωτερικής πολιτικής απέβλεπαν στη βελτίωση των σχέσεων με τις ΗΠΑ, αν και με κάποια μεγαλύτερη αναγνώριση της διαφοροποίησης μεταξύ των ελληνικών και αμερικανικών εθνικών συμφερόντων.³⁴

Πρωθυπουργός από τις πρώτες ώρες της 24^{ης} Ιουλίου, ο Κ. Καραμανλής είχε να αντιμετωπίσει μία δραματική ιστορική πρόκληση, η ανταπόκριση στην οποία επρόκειτο να προσδιορίσει το μέλλον της δημοκρατίας και την υπόσταση του έθνους. Η θετική

³⁴ «Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική» σελ.162

επιτέλεση της κρίσιμης αποστολής προϋπέθετε την υπερκέραση ή την κατανίκηση ισχυρών αντίξωων δυνάμεων, μέσα και έξω από τη χώρα. Η εμπιστοσύνη, που έδειξε ο λαός, αποτελούσε ισχυρό εχέγγυο για την ευόδωση της αποστολής του. Αλλά και το έργο που είχε να αντιμετωπίσει ήταν γιγάντιο. Η προσέγγιση των στόχων του απαιτούσε την εξεύρεση της χρυσής τομής ανάμεσα στα επιθυμητά αποτελέσματα και τα υπάρχοντα μέσα, έργο δυσκατόρθωτο υπό το κράτος των εξαιρετικά ευαίσθητων ισορροπιών που προσδιόριζαν τη συγκεκριμένη συγκυρία.³⁵

Η κατάλυση του δικτατορικού καθεστώτος και ο σχηματισμός της νέας κυβέρνησης υπό τον Κ. Καραμανλή έγιναν αντικείμενο ζοφερής επιδοκιμασίας από τους ηγέτες των ΗΠΑ και της δυτικής Ευρώπης. Ο Αμερικανός, πρόεδρος Ρ. Νίξον, απέστειλε μήνυμα στον Έλληνα πρωθυπουργό αποδίδοντάς του θερμά συγχαρητήρια για την ανάληψη του υψηλού αξιώματος. Ήταν πεπεισμένος ότι ταυτόχρονα επρόκειτο για μια στιγμή μεγάλης ευκαιρίας για την αφοσίωση της Αμερικής στην ειρήνη και την ασφάλεια, καθώς και για την Ατλαντική Συμμαχία. Τόνιζε, ακόμα, ότι η Ελλάδα μπορούσε να υπολογίζει στην πλήρη υποστήριξη των ΗΠΑ κατά την προσπάθεια αποκατάστασης της ειρήνης και της ασφάλειας στην Κύπρο, την ανατολική Μεσόγειο και την Ατλαντική Συμμαχία.³⁶

Ο Κ. Καραμανλής, όμως, συνέχιζε να δέχεται συγχαρητήρια μηνύματα από υψηλόβαθμα στελέχη της αμερικανικής κυβέρνησης, όπως τον υπουργό Εξωτερικών, Χ. Κίσινγκερ, ο οποίος διαβεβαίωνε τον Έλληνα πρωθυπουργό ότι η Ουάσιγκτον θα στήριζε την ανοικοδόμηση του ελληνικού κράτους αλλά και ότι θα προσέφερε όποια βοήθεια την εύρεση ειρηνικής επίλυσης του Κυπριακού ζητήματος. Είναι πασιφανές, ότι εκείνη την συγκεκριμένη στιγμή το Κυπριακό ζήτημα ήταν ένα βαρύνουσας σημασίας θέμα και όλη η προσοχή είχε συγκεντρωθεί σ' αυτό.³⁷

Λίγο αργότερα, τον Σεπτέμβριο, ο Κ. Καραμανλής δέχεται στο γραφείο του το νέο Αμερικανό πρέσβη, Τζακ Κιούμπις, ο οποίος εξέφρασε την πεποίθηση του ότι η θητεία του στην Ελλάδα θα σήμαινε μία νέα φάση στενής φιλίας, συνεργασίας και αμοιβαίας εμπιστοσύνης στις ελληνοαμερικανικές σχέσεις.³⁸

³⁵ Κωνσταντίνος Καραμανλής. Αρχείο: Κείμενα και Γεγονότα σελ.15

³⁶ Κωνσταντίνος Καραμανλής Τόμος 8 σελ.17

³⁷ Κωνσταντίνος Καραμανλής Τόμος 7 σελ.36

³⁸ Κωνσταντίνος Καραμανλής Τόμος 8 σελ.163

Πολλούς από τους τομείς του ελληνικού κράτους, όμως, ήταν πλήρως αποδιοργανωμένοι. Έτσι και ο τομέας της οικονομίας. Στις αρχές του 1975, η ελληνική κυβέρνηση στέλνει υπόμνημα στον Αμερικανό πρόεδρο, με το οποίο αναλύει την οικονομική κατάσταση της χώρας, καθώς και τις σκέψεις για τη χορήγηση οικονομικής αμερικανικής βοήθειας. Σ' αυτό η κυβέρνηση παρουσίαζε την κατάσταση που βρισκόταν η ελληνική οικονομία όταν περιήλθε στα χέρια της νέας δημοκρατικής κυβέρνησης. Η οικονομία ενδείκνυε σαφή ύφεση και ανερχόμενο έλλειμμα ισοζυγίου πληρωμών. Βάσει αυτών των συνθηκών αλλά και άλλων πολλών, η κυβέρνηση όφειλε να αντιμετωπίσει σε συνδυασμό τρία προβλήματα: πρώτον, τη δημιουργία προϋποθέσεων που να επιτρέπουν την αύξηση του ακαθάριστου προϊόντος, δεύτερον την αναχαίτιση του πληθωρισμού και τρίτον, του ισοζυγίου των εξωτερικών πληρωμών.

Για την καλύτερευση, λοιπόν, αυτής της δύσκολης κατάστασης, ο Κ. Καραμανλής ζήτησε αμερικανική βοήθεια. Ζήτησε α) την ανάληψη σημαντικού μέρους από την Αμερική της αμυντικής ικανότητας της Ελλάδας με τέτοιο τρόπο ώστε να μπορεί να ανταποκριθεί στον ρόλο τον οποίο καλείται να παίζει στον Μεσογειακό χώρο. β) την παροχή οικονομικής βοήθειας, καθώς και την αρωγή της με την χρηματοδότηση ειδών κεφαλαιουχικού εξοπλισμού και γ) την άσκηση όλης της επιρροής μέσα από διάφορους διεθνείς οργανισμούς.

Η αμερικανική κυβέρνηση με τη σειρά της απάντησε στα αιτήματα της ελληνικής πλευράς μέσω του πρεσβευτή της στην Αθήνα. Οι ΗΠΑ φαίνεται να συμερίζονταν τις ανησυχίες της ελληνικής κυβέρνησης σε σχέση με τα οικονομικά καθώς και ειδικότερα με τις αυξημένες αμυντικές δαπάνες. Η αμερικανική κυβέρνηση δήλωσε ότι θα μελετήσει με πάσα συμπάθεια και ευγένεια τις ελληνικές απόψεις αλλά από την αρχή γνωστοποίησε και τη δικιά της οικονομική κατάσταση, η οποία, για συγκεκριμένους λόγους δεν ήταν ιδιαίτερος καλή. Παρόλα αυτά όμως, τόνισε ότι θα παράσχει οικονομική βοήθεια στο σημείο που αυτό ήταν δυνατό. Έπειτα, ζήτησε από την ελληνική πλευρά να αποστείλει μία λεπτομερή αναφορά για την παρούσα οικονομία και τις προοπτικές εξέλιξης. Τέλος, μετά από μακροσκελείς συζητήσεις η αμερικανική κυβέρνηση καταλήγει στο εξής πρόγραμμα ενεργειών:

1. στην κοινοποίηση ενός πλήρους ερωτηματολογίου στην Ουάσιγκτον
2. έπειτα, στην αποστολή Αμερικανών εμπειρογνομόνων για την καλύτερη κατανόηση της καταστάσεως

3. ακολούθως, στην αποστολή στις ΗΠΑ Ελλήνων εμπειρογνομόνων για την διερεύνηση όλων των υφισταμένων δυνατοτήτων αρωγής και τέλος,
4. στην τελική συνάντηση σε πολιτικό πλέον επίπεδο ³⁹

Τον Νοέμβριο του 1976, ο Αμερικανός γεροϋσιαστής, Ε. Κέννεντυ πραγματοποιεί επίσκεψη στην Ελλάδα ως προσωπικός προσκεκλημένος του Κ. Καραμανλής. Αμέσως μετά την άφιξή του στην Αθήνα δήλωσε ότι ο αμερικανικός λαός θεωρούσε τον ελληνικό ως ένα από τους φιλικότερους και ισχυρότερους συμμάχους των ΗΠΑ. Ο Έλληνας πρωθυπουργός με την σειρά του και αφού ευχαρίστησε τον Αμερικανό απεσταλμένο του γνωστοποίησε ότι ήταν ενημερωμένος για την κατάσταση που επικρατούσε στην Αμερική μετά την εκλογή του Τ. Κάρτερ, τον ενημέρωσε, επίσης, για τα προβλήματα που είχε να αντιμετωπίσει εκείνη την περίοδο η ελληνική κυβέρνηση. Ο γεροϋσιαστής φάνηκε να κατανοεί και να δείχνει πλήρες ενδιαφέρον για την ελληνική κατάσταση, ενδιαφέρον που βεβαίως σήμαινε υποστήριξη στην ελληνική κοινωνία, φυσικά όχι χωρίς κανένα αντάλλαγμα.⁴⁰

Ο Ε. Κέννεντυ συνέχισε την περιοδεία του στην Ελλάδα, με επόμενο σταθμό τους Δελφούς. Σε κατ' ιδίαν συνάντηση με τον Κ. Καραμανλή παρουσιάστηκαν, από τη μία πλευρά, τα προβλήματα και οι προτεραιότητες της Ελλάδας. Από την άλλη, ο Αμερικανός γεροϋσιαστής, και κατ' επέκταση οι ΗΠΑ, θεωρούσαν την προκειμένη περίοδο ήταν το έδαφος τόσο πρόσφορο ώστε οι ελληνοαμερικανικές σχέσεις να συσφιχθούν περαιτέρω. Ο Ε. Κέννεντυ φρόντισε να διαβεβαιώσει τους Έλληνες ότι η Αμερική θα τους παρείχε βοήθεια σε διάφορους τομείς ώστε η ελληνική κοινωνία να ορθοποδήσει. Με τον τρόπο αυτόν θα κατάφερνε να διεισδύει στα ελληνικά εσωτερικά πράγματα και εξυπηρετεί τα δικά της συμφέροντα στην περιοχή.

Λίγο καιρό αργότερα, ο Έλληνας πρωθυπουργός, ξεκινά μια πολυεπίπεδη κυβερνητική δραστηριότητα προς πολλές κατευθύνσεις, στο πεδίο τόσο της εσωτερικής όσο και της εξωτερικής πολιτικής.

Τον Απρίλιο του 1978, το State Department ανακοινώνει επίσημα την απόφαση της αμερικανικής κυβέρνησης να άρει το εμπάργκο και να εγκρίνει τη χορήγηση οικονομικής βοήθειας προς την Τουρκία. Αυτό το γεγονός κάθε άλλο παρά ευχάριστο ήταν για την ελληνική πλευρά αφού ήταν προφανής η προτίμηση και η ευνοϊκή στάση απέναντι στην

³⁹ Κωνσταντίνος Καραμανλής Τόμος 8 σελ.279

⁴⁰ Κωνσταντίνος Καραμανλής Τόμος 9 σελ.321

Τουρκία περισσότερο παρά στην Ελλάδα. Η ελληνική κυβέρνηση είχε ενημερωθεί νωρίτερα για την πρόθεση του προέδρου Κάρτερ μέσω του αναπληρωτή υπουργού εξωτερικών, Ε. Αβέρωφ. Ο εκπρόσωπος της Ουάσιγκτον αιτιολόγησε την υπαναχώρηση των ΗΠΑ λόγω της δυσάρεστης τροπής των αμερικανοτουρκικών σχέσεων και την εξασθένηση της νοτιοανατολικής πτέρυγας του ΝΑΤΟ σε εποχή έντασης των σοβιετικών εξοπλισμών και τέλος στην κακή οικονομική κατάσταση της Τουρκίας.⁴¹

Ο Ε. Αβέρωφ έσπευσε να ενημερώσει το Κογκρέσο πως ο ψυχολογικός αντίκτυπος στην Ελλάδα θα είναι δυσμενής, η απειλή κατά των ελληνικών νησιών ουσιαστική και ότι η ανατροπή της άρσεως του εμπάργκο θα ανέτρεπε την ισορροπία των δυνάμεων και πολύ πιθανόν να οδηγούσε σε μια νέα φάση ανταγωνισμού εξοπλισμών με την Τουρκία.

Η απόφαση αυτή προκάλεσε, επίσης, ζωνιές αντιδράσεις και στον ευρύτερο χώρο της κοινής ελληνικής γνώμης, ενώ και οι εκπρόσωποι όλων των πολιτικών κομμάτων θα καταγγείλουν την αμερικανική παλινωδία ως αδικαιολόγητη.

Μετά από πρωτοβουλία του State Department, αποστέλλεται στην Αθήνα ο Αμερικανός υφυπουργός εξωτερικών. Ο Αμερικανός απεσταλμένος δήλωνε ότι η επίσκεψή του συνίσταται στην ενίσχυση και τη διεύρυνση των διμερών σχέσεων και ότι η χώρα του υποστήριζε σθεναρά μια ασφαλή, δημοκρατική και ευημερεύουσα Ελλάδα σαν σημαντικό μέλος της οικογένειας της των εθνών της Δύσης. Και αυτός με τη σειρά παρουσιάζει την πρόθεση και τη θέληση των ΗΠΑ, που εξυπηρετούσε βεβαίως τα συμφέροντά τους, η οποία θέληση σήμαινε την επικράτηση της σταθερότητας στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και την συνεργασία με την Ελλάδα όπως επίσης και την εύρεση λύσεων για τα προβλήματα της περιοχής αυτής.⁴²

Ο Γ. Ράλλη σε μια συνάντηση με τον Αμερικανό ομόλογό του παραθέτει το κλίμα που υπάρχει πλέον στην Ελλάδα σχετικά με τις μεταξύ τους σχέσεις. Η ατμόσφαιρα στις ελληνοαμερικανικές σχέσεις ήταν πλέον διαφορετική. Λίγα χρόνια νωρίτερα, στην περίοδο της δικτατορίας, υπήρχε μια υπόνοια πως πίσω από το δικτατορικό καθεστώς βρίσκονταν οι ΗΠΑ. Επίσης, και άλλα γεγονότα συνδέθηκαν με την αμερικανική επιρροή και η αντίδραση του ελληνικού λαού είχε εκφραστεί με αντιαμερικανικές διαδηλώσεις και λιθοβολισμούς. Μια δεκαετία, όμως, αργότερα το κλίμα ήταν τελείως διαφορετικό. Οι αντιδράσεις έχουν τερματιστεί και έχουν φτάσει

⁴¹ Κωνσταντίνος Καραμανλής Τόμος 10 σελ.172

⁴² Κωνσταντίνος Καραμανλής Τόμος 10 σελ.362

μάλιστα στο σημείο να μιλούν για ειδική σχέση με το NATO. Παρά ταύτα υπήρχαν έντονες ανησυχίες ότι αυτή η εξαιρετική ατμόσφαιρα κινδύνευε λόγω των πιέσεων και της μη ευνοϊκής μεταχείρισης ως προς τη ρύθμιση των σχέσεων της Ελλάδας με το NATO και πιο συγκεκριμένα στη στρατιωτική επιτροπή.

Ο Αμερικανός υφυπουργός διαβεβαίωνε πως οι ΗΠΑ προσπαθούσαν πολύ για την επάνοδο της χώρας στη Συμμαχία και πως σε πολιτικό επίπεδο θα προσπαθούσαν τόσο ώστε να ικανοποιηθούν τα ελληνικά αιτήματα όσο το δυνατόν περισσότερο. Τόνιζε, ακόμα, πως η Ελλάδα θα ήταν εκείνη η οποία θα κινδύνευε χωρίς την αμερικανική υποστήριξη και ότι οι στόχοι του Έλληνα πρωθυπουργού δύσκολα θα πραγματοποιούνταν. Αν η Ελλάδα δεν επανεντασσόταν στο στρατιωτικό μέλος του NATO και αποφάσιζε να απομακρυνθεί, γενικά, από την αμερικανική επιρροή, καθόλου δεν συνέφερε τις ΗΠΑ αλλά και όπως φαίνεται ούτε την ελληνική πλευρά.

Η επανένταξη, τελικά, της χώρας στο στρατιωτικό σκέλος του NATO θεωρήθηκε από τον Κ. Καραμανλή απαραίτητη επιβεβαίωση της ελληνικής σύμπνοιας με την Ατλαντική Συμμαχία αλλά και κίνηση ζωτικής σημασίας για την άμυνα της χώρας απέναντι στη Τουρκική απειλή. Ενώ οι ΗΠΑ ήταν αναμφίβολα υπέρ της ελληνικής επανένταξης, οι διαπραγματεύσεις παρατάθηκαν, λόγω της άρνησης της Τουρκίας να αποδεχθεί τους όρους που ίσχυαν πριν το 1974 και έδιναν στην Ελλάδα τη δυνατότητα άσκησης ελέγχου πάνω στο μεγαλύτερο μέρος του Αιγαίου. Τελικά, τον Οκτώβριο του 1980, η Τουρκία δέχθηκε τους όρους καθιστώντας δυνατή την επανένταξη της Ελλάδας στο NATO. Παρόλα αυτά, οι ακριβείς όροι είναι ασαφείς. Μέχρι το 1987, αυτή η συμφωνία και ιδιαίτερα το σχετικό τμήμα με τον εναέριο έλεγχο του Αιγαίου δεν εφαρμόστηκε πλήρως.

Οι κυβερνήσεις Καραμανλή και Ράλλη συνέχισαν να είναι προσκολλημένες στο ιδεολογικό πλαίσιο της εξάρτησης μέσα στο οποίο είχε διαμορφωθεί η εξωτερική πολιτική των μεταπολεμικών δεκαετιών. Αποτέλεσμα της ελληνοτουρκικής διένεξης, ήταν η συνειδητοποίηση ότι τα ελληνικά εθνικά συμφέροντα ούτε ταυτίζονται ούτε είναι επεκτάσεις των αμερικανικών πολιτικών και στρατιωτικών συμφερόντων.⁴³

⁴³ Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική Κώνστας- Τσαρδανίδης 163-164

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΤΟΥ ΠΑΣΟΚ ΤΟΥ 1981 ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΜΕ ΤΙΣ ΗΠΑ

Η εικόνα της εξωτερικής πολιτικής της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ έχει διαμορφωθεί, στα μάτια της διεθνούς κοινής γνώμης, είτε από αναμνήσεις ριζοσπαστικών διακηρύξεων που ανατρέχουν στις μέρες του στην αντιπολίτευση, είτε από ορισμένες θεαματικές δηλώσεις και θέσεις που υιοθετήθηκαν κυρίως κατά την πρώτη διετία της ανόδου του στην εξουσία. Σε γενικές γραμμές η εικόνα αυτή ανταποκρίνεται στις προδιαγραφές ενός ριζοσπαστικού διεθνούς δράντα που οι πολιτικές του τερματίζουν μακροχρόνιες παραδόσεις. Ωστόσο, τα γεγονότα καθιστούν αξιόπιστα το επιχείρημα ότι το ΠΑΣΟΚ τήρησε με ευλάβεια τις διεθνείς δεσμεύσεις της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής ειδικότερα εκείνες που προσδίδουν στη χώρα ταυτότητα δυτικού κράτους τόσο από πολιτικο-στρατιωτική όσο και από κοινωνικο-οικονομική σκοπιά.

Η Ελλάδα προσφέρει στις ΗΠΑ διευκολύνσεις από το 1952, οπότε και εντάχθηκε στο στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ. Οι σχετικές εγκαταστάσεις εγκαθιδρύθηκαν και λειτούργησαν σύμφωνα με τους όρους μιας διμερούς συμφωνίας καθώς και με εκείνους νεότερων, τεχνικής φύσεων, συμβάσεων. Οι σχετικές διαπραγματεύσεις άρχισαν το 1976 και διακόπηκαν λίγο πριν την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία. Μετά από ανεπίσημες επαφές και την επίσκεψη στην Ελλάδα του υπουργού εξωτερικών των ΗΠΑ, τον Μάιο του 1982, οι διαπραγματεύσεις επαναλήφθηκαν και κατέληξαν σε μία νέα «Συμφωνία Άμυνας Συνεργασίας». Η διάρκεια της Συμφωνίας ήταν πενταετής, όμως η πρόθεση της ελληνικής πλευράς να μην απομακρύνει τις αμερικανικές εγκαταστάσεις αλλά να προχωρήσει στη διαπραγμάτευση νέας Συμφωνίας είχε εκφραστεί έγκαιρα σε επίσημες δηλώσεις. Σε γενικές γραμμές στις μέρες της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ οι διμερείς σχέσεις με τις ΗΠΑ συνεχίστηκαν ομαλά παρά τον ευδιάκριτο αντιαμερικανισμό αρκετών θέσεων του ΠΑΣΟΚ και την ύπαρξη σειράς ολόκληρης από πολύ ευαίσθητα θέματα.⁴⁴

Η επανένταξη της Ελλάδας στο στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ πραγματοποιήθηκε στις 22 Οκτωβρίου 1980. Η πράξη αυτή θεωρήθηκε από πολλούς, απαραίτητη επιβεβαίωση της ελληνικής σύμπνοιας με την Ατλαντική Συμμαχία αλλά και

⁴⁴ Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, Τσαρδανίδης- Κώνστας.
3. Στο Πηδάλιο- Το ΠΑΣΟΚ Κυβέρνηση: 1981-1986, σελ. 28-29

κίνηση ζωτικής σημασίας για την άμυνα της χώρας απέναντι στην τουρκική απειλή. Το γεγονός αυτό, παρ' όλα αυτά, δεν κατάφερε να λύσει σημαντικά προβλήματα που απασχολούσαν την ελληνική πολιτική, που αφορούσαν κυρίως το θέμα στρατιωτικοποίησης της Λήμνου και αυτό του εναέριου χώρου πάνω από το Αιγαίο.

Είναι προφανές, ότι η τακτική του Α. Παπανδρέου να μην επιτρέπει τη συμμετοχή ελληνικών ένοπλων δυνάμεων σε ασκήσεις του ΝΑΤΟ κάτω από αυτές τις περιστάσεις, υπαγορεύεται από τη μέριμνα κάθε κράτος να μη συνεργεί στη δημιουργία καταστάσεων που μπορεί να υπονομεύσουν την εδαφική ακεραιότητα. Ο χαρακτηρισμός της ελληνικής πολιτικής απέναντι στο ΝΑΤΟ στη διάρκεια της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ ως ριζοσπαστικής και αντιδυτικής δε στηρίζεται σε διαχρονική έρευνα και συνεπώς δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα.⁴⁵

Όσον αφορά την πολιτική της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ απέναντι στις ΗΠΑ και τους δύο βαρύνοντες διεθνείς οργανισμούς- ΝΑΤΟ και Ε.Κ. – σημαντικό είναι το γεγονός ότι τηρήθηκαν από τον Α. Παπανδρέου οι σχετικές συμβατικές δεσμεύσεις της Ελλάδας οι οποίες συσχετίστηκαν με την επιτυχή επιδίωξη δύο επιμέρους στόχων, έναν εθνικό και έναν διεθνή. Ο πρώτος στόχος αφορά στην προαγωγή των ελληνικών εθνικών συμφερόντων, πολιτικο-στρατιωτικών και οικονομικών. Με άλλα λόγια, ο Α. Παπανδρέου έδειξε πρόθυμος να ακυρώσει ή να αναβάλει την υλοποίηση πολιτικών που θα οδηγούσαν στην υλοποίηση των στρατηγικών στόχων του κινήματος με αντάλλαγμα τη διασφάλιση συγκεκριμένων οικονομικών και στρατιωτικών ωφελημάτων συνδεδεμένων, άμεσα και έμμεσα, με τους κεντρικούς στόχους εξωτερικής πολιτικής του ΠΑΣΟΚ. Αποδείξεις για την υιοθέτηση μιας τέτοιας στρατηγικής υπάρχουν πολλές, όπως η συνέχιση της συμμετοχής στο ΝΑΤΟ αιτιολογήθηκε ως ένα μέσον αποτροπής μιας νέας τουρκικής επιθετικής κίνησης⁴⁶. Η επιθυμία της κυβέρνησης Παπανδρέου να εξασφαλίσει ότι η ελληνική συμμετοχή στο ΝΑΤΟ δε θα είναι επιζήμια για τις αμυντικές ανάγκες της χώρας στα ανατολικά της σύνορα αποδεικνύεται από την υιοθέτηση στα τέλη του 1984 ενός νέου Αμυντικού Ελληνικού Δόγματος. Αυτό προέβλεπε ότι στο μέλλον η ανάπτυξη των ενόπλων δυνάμεων της χώρας θα λαμβάνει υπόψη την τουρκική απειλή την οποία πιστοποιούν δηλώσεις Τούρκων επισήμων που προβάλλουν διεκδικήσεις κατά του ελληνικού εθνικού χώρου.

⁴⁵ «Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική» Τσαρδανίδης- Κώνστας, σελ. 30

⁴⁶ το ίδιο, σελ. 31 *Καραμανλής, Παπανδρέου και Αμερικανική Πολιτική*

Αξίζει να γίνει μια μικρή αναφορά στη συμβολή του ελληνικού λόμπυ στην Αμερική. Οι δραστηριότητες των διαφόρων εθνικών λόμπυ, συχνά παίζουν σημαντικό ρόλο και επηρεάζουν την αμερικανική άσκηση πολιτικής. Παρ' όλα αυτά, η ελληνοαμερικανική κοινότητα σχετικά με άλλες ήταν μικρή και η επιρροή του λίγη ώστε να καθορίσει την αμερικανική πολιτική γραμμή απέναντι στις ελληνικές εξελίξεις.⁴⁷

Το ΠΑΣΟΚ επέδειξε την ανεξάρτητη στάση του απέναντι στους ανταγωνισμούς Ανατολής –Δύσης σε αρκετές περιπτώσεις. Σε ορισμένες από αυτές η αντίδραση του πολιτικοστρατιωτικού κατεστημένου της Δύσης ήταν ιδιαίτερα σκληρή. Τον Μάρτιο του 1982 η Ελλάδα προέβαλε επιφυλάξεις στο Τελικό ανακοινωθέν του NATO, με το οποίο εκφραζόταν η συναίνεση των μελών στην ανάπτυξη σε ευρωπαϊκό έδαφος των αμερικανικών πυραύλων μέσου βεληνεκούς. Λίγο αργότερα ο Α. Παπανδρέου σε συνεργασία με τον Ρουμάνο Πρόεδρο κάλεσε τα υπόλοιπα κράτη της Βαλκανικής να δημιουργήσουν στην περιοχή μια αποπυρηνικοποιημένη ζώνη. Επίσης, τον Οκτώβρη του 1983, η Ελλάδα τήρησε εξαιρετικά επιφυλακτική στάση στην κατάρριψη νοτιοκορεάτικου αεροσκάφους από τις ΗΠΑ επειδή αρνήθηκε να ακολουθήσει τα άλλα δυτικά κράτη στην επιβολή κυρώσεων κατά της ΕΣΣΔ.⁴⁸

Συμπερασματικά, η Ελλάδα μετά την επάνοδο της δημοκρατίας, προσπαθεί να ακολουθήσει μια πιο ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική και να καταργήσει τις πελατειακές της σχέσεις με τις ΗΠΑ. Σε ιδεολογικό επίπεδο, το ΠΑΣΟΚ επιμένει για περισσότερη αυτοδυναμία, τόσο στην ελληνική οικονομία όσο και στη διαμόρφωση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Σε δομικό επίπεδο, η διένεξη με την Τουρκία έφερε την Ελλάδα σε αναπόφευκτη διαμάχη με τις ΗΠΑ και το NATO. Οι στόχοι της, όμως, δεν πραγματοποιήθηκαν. Όπως έγινε φανερό από τη στροφή της οικονομικής πολιτικής του ΠΑΣΟΚ, η Ελλάδα παρέμενε, τουλάχιστον για την αναφερόμενη στιγμή, οικονομικά εξαρτημένη και ευαίσθητη.⁴⁹

⁴⁷ «Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική» Τσαρδανίδης- Κώνστας, σελ. 166-167

⁴⁸ το ίδιο. Σελ. 34

⁴⁹ το ίδιο, 4. συμπέρασμα. Σελ, 167

ΜΕΡΟΣ

B'

ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΛΛΑΔΑΣ- ΜΕΣΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ (1947-1973)

Η Ελλάδα υπήρξε, όπως φαίνεται, η πρώτη πιθανώς χώρα που υποστήριξε τη διακήρυξη Balfour. Τόσο ο Ε. Βενιζέλος, όσο και η συντηρητική παράταξη (Γούναρης) τάχθηκαν υπέρ της ίδρυσης εβραϊκής εστίας στην Παλαιστίνη. Την ίδια δε στάση υιοθέτησαν αργότερα και άλλοι σημαίνοντες πολιτικοί παράγοντες, όπως οι Παπαναστασίου, Τσαλδάρης, Μιχαλακόπουλος και άλλοι.

Στην περίοδο μετά το Β. Παγκόσμιο πόλεμο, το εβραϊκό πρόβλημα επανήλθε επί σκηνής με τη συστηματική και μαζική μετανάστευση των εβραίων στην Παλαιστίνη και τη δημιουργία τριβών με το αραβικό στοιχείο. Οι εκατέρωθεν προσπάθειες για την επίλυση του προβλήματος συγκεντρώθηκαν στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών.

Το 1947 η Μεγάλη Βρετανία, αδυνατώντας να ελέγξει αποτελεσματικά την κατάσταση στην Παλαιστίνη, ζήτησε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ να αναλάβει αυτή τον προσδιορισμό του μελλοντικού καθεστώτος του εδάφους. Πράγματι το ίδιο έτος η Γενική Συνέλευση υιοθέτησε την Απόφαση 181 (11), που πρόβλεπε την πολιτική διαίρεση της Παλαιστίνης σ' ένα αραβικό και σ' ένα εβραϊκό κράτος, ενώ η Ιερουσαλήμ θα αποτελούσε διεθνές έδαφος υπό την διοίκηση των Ηνωμένων Εθνών. Την απόφαση αυτή, γνωστή και σαν «Σχέδιο Διχοτόμησης», υπερψήφισαν 33 κράτη, μεταξύ των οποίων οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ και καταψήφισαν 13, ενώ 10 απείχαν της ψηφοφορίας.

Η Ελλάδα υπήρξε μεταξύ των χωρών που καταψήφισαν την απόφαση. Ειδικότερα όμως στο θέμα της διεθνοποίησης της Ιερουσαλήμ, η Ελλάδα έλαβε ευνοϊκή θέση σε αντίθεση με τις ΗΠΑ και άλλες δυτικές χώρες που καταψήφισαν τη σχετική απόφαση. Η ελληνική στάση στο σχέδιο διχοτόμησης υπαγορεύτηκε από το γεγονός, ότι η Ελλάδα ήταν αντίθετη στο διαμελισμό ενός αποικιακού εδάφους, γιατί αυτό παραβίαζε την αρχή της αυτοδιάθεσης ως προς δε το θέμα της διεθνοποίησης της Ιερουσαλήμ, η θετική στάση της Ελλάδας θα πρέπει να αναζητηθεί στην ύπαρξη του ελληνικού ορθόδοξου Πατριαρχείου στην πόλη αυτή, και γενικά στη διευκόλυνση των Ελλήνων προσκυνητών στους Άγιους Τόπους.

Η **εντολή** της Μεγάλης Βρετανίας για την Παλαιστίνη, έληξε τον Μάιο του 1948 και αμέσως μετά η εβραϊκή κοινότητα προχώρησε στη Διακήρυξη της ίδρυσης του κράτους του Ισραήλ. Το νέο κράτος αναγνωρίστηκε από πολλά κράτη,

περιλαμβανομένων των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ, και το 1949 έγινε μέλος των Ηνωμένων Εθνών.

Η θέση της Ελλάδας στο θέμα της αναγνώρισης υπήρξε κάπως συγκεκριμένη. Σε όλη τη διάρκεια του 1948 και κατά τους πρώτους μήνες του 1949, η Ελλάδα αρνήθηκε να αναγνωρίσει το νέο κράτος, επικαλούμενη κυρίως νομικούς λόγους και συγκεκριμένα ότι δεν μπορούσε να αναγνωρίσει το Ισραήλ για όσο διάστημα αυτό δεν παρουσίαζε σαφή στοιχεία ανεξάρτητου και αυτοκυρίαρχου κράτους με καθορισμένα όρια εδαφικής κυριαρχίας.

Στην Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ του 1949, η Ελλάδα δεν καταψήφισε την απόφαση για είσοδο του Ισραήλ στον ΟΗΕ, προτιμώντας την ψήφο αποχής. Θα μπορούσε κανείς να υποθέσει ότι η στροφή αυτή της ελληνικής τοποθέτησης στο θέμα αυτό, ήταν προϊόν της αλλαγής της νομικής υπόστασης του Ισραήλ, δηλαδή της

συγκεκριμενοποιήσεως του εδαφικού του καθεστώτος. Στην πραγματικότητα όμως δεν φαίνεται ότι η αλλαγή της ελληνικής στάσης υπαγορεύτηκε από νομικούς λόγους. Πρώτον, διότι η σταθεροποίηση του εδαφικού καθεστώτος του Ισραήλ δεν είχε συντελεστεί πλήρως, δεδομένου ότι και τα γειτονικά αραβικά κράτη απόρριψαν αυτή τη λύση, και δεύτερον, διότι, αν πράγματι η Ελλάδα είχε θεμελιώσει την αρνητική της στάση σε νομική βάση, η διαφοροποίηση της θέσης της θα έπρεπε να είχε εκφραστεί με υπερψήφιση της εισόδου του Ισραήλ στον ΟΗΕ και όχι με αποχή.

Οι ουσιαστικοί λόγοι της μερικής μεταστροφής των ελληνικών τοποθετήσεων ήταν καθαρά πολιτικοί, εκφράζον δε την προσπάθειά της να επιφέρει μια ισορροπία στα συμφέροντά της στην περιοχή. Από τη μια μεν πλευρά υπήρχαν οι παραδοσιακοί ιστορικοί δεσμοί της Ελλάδας με τις αραβικές χώρες που περιλάμβαναν και την ύπαρξη πολυάριθμων και ευημερουσών ελληνικών παροικιών στις χώρες αυτές, καθώς επίσης και η ήδη από την εποχή εκείνη εξάρτηση της Ελλάδας στο θέμα των εισαγωγών πετρελαίου από τις αραβικές χώρες. Από την άλλη όμως πλευρά, δεν θα πρέπει κανείς να παραβλέψει τον παράγοντα της εξάρτησης της Ελλάδας από τις ΗΠΑ, ιδιαίτερα στη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου, εξάρτησης που καθιστούσε δυσχερή, αν όχι επικίνδυνη, την αγνόηση ενός σημαντικού για την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ θέματος, τόσο μάλλον που στη γραμμή αυτή συνέπλεε και η ΕΣΣΔ.

Η προσπάθεια αυτή εξισορρόπησης ανάμεσα στο Ισραήλ-Δυτικές χώρες και στα αραβικά κράτη βρήκε χαρακτηριστική έκφραση στη σύναψη διπλωματικών σχέσεων με το Ισραήλ, ήδη από το 1949, σε επίπεδο όμως διπλωματικής αντιπροσωπείας και όχι πρεσβείας που συνεπάγεται μια πλήρης και κανονική αναγνώριση.

Η διένεξη μεταξύ Αράβων και Ισραήλ μπαίνει σε μία νέα φάση όξυνσης με την έλευση στην εξουσία του Nasser και την εξαγγελία από αυτόν της εθνικοποίησης της διώρυγας του Σουέζ (26 Ιουλίου 1956) και της ανακήρυξής της σε αιγυπτιακή στρατιωτική ζώνη.

Η Γαλλία και η Μεγάλη Βρετανία, οι οποίες θίγονταν άμεσα από το καθεστώς εθνικοποίησης της Διώρυγας, πρότειναν την σύγκλιση μιας διάσκεψης των χωρών, που χρησιμοποιούσαν τη διώρυγα με σκοπό την δημιουργία ενός καθεστώτος διεθνοποίησης. Η Αίγυπτος απέρριψε την πρόταση αυτή, η δε Γαλλία και η Μεγάλη Βρετανία δήλωσαν στο Συμβούλιο Ασφαλείας, ότι η εθνικοποίηση αποτελούσε απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Η κρίση κορυφώθηκε τον Οκτώβριο του 1956, όταν το Ισραήλ θεωρώντας ότι τα συμφέροντά του απειλούνταν με τον αποκλεισμό του από τη διώρυγα, εισέβαλε στο αιγυπτιακό έδαφος με κατεύθυνση τη Διώρυγα του Σουέζ, ενώ σχεδόν ταυτόχρονα και ασφαλώς μετά από προηγούμενη συνεννόηση, γαλλο-βρετανικές αεροπορικές δυνάμεις βομβάρδιζαν στρατιωτικούς και άλλους στόχους στο αιγυπτιακό έδαφος. Μετά την αδυναμία του Συμβουλίου Ασφαλείας να υιοθετήσει κάποια απόφαση λόγω του αγγλογαλλικού veto, η υπόθεση ήλθε ενώπιον της Γενικής Συνέλευσης.

Η απόφαση 997 (ES-I), που υιοθετήθηκε με ψήφους 64 υπέρ, 5 κατά και 6 αποχές, καλούσε τα μέλη του Οργανισμού να απέχουν από την εισαγωγή στρατιωτικού υλικού στην περιοχή των εχθροπραξιών, διατύπωση που ουσιαστικά στρεφόταν κατά των εισβολέων.

Στην αγγλογαλλική πρόταση για σύγκλιση διάσκεψης και για διεθνοποίηση της διώρυγας η ελληνική πολιτική ταλαντεύτηκε σε μια πρώτη φάση. Κατ' αρχήν, η ελληνική κυβέρνηση αποδέχτηκε την πρόταση να μετάσχει στη διάσκεψη, ενδοκυβερνητικές, όμως, διαφωνίες μετέβαλαν τη στάση της κυβέρνησης, που δήλωσε ότι μελετά τη συμμετοχή της αφήνοντας έτσι ανοιχτό το θέμα.

Η στάση αυτή αναμονής συνεχίστηκε για αρκετές μέρες, κατά τη διάρκεια των οποίων η ελληνική κυβέρνηση περιοριζόταν μόνο στο να ζητά αναβολή της διάσκεψης για μετά την 16η Αυγούστου καθώς και αλλαγή του τόπου σύγκλισής της. Τελικά

αποφασίστηκε να μη συμμετάσχει η Ελλάδα, με την αιτιολογία ότι δεν συμφωνούσε με τους όρους με τους οποίους συγκαλείται η Διάσκεψη και λόγω των ειδικών όρων υπό τους οποίους βρίσκεται η Ελλάδα. Εννοούσε δηλαδή, αφ' ενός την ανυπαρξία προηγούμενης συνεννόησης με την Αίγυπτο και την ατμόσφαιρα πολεμικής έντασης κάτω από την οποία συγκαλείτο η Διάσκεψη, και αφ' ετέρου την ύπαρξη της διαφοράς της με τη Μεγάλη Βρετανία λόγω του Κυπριακού προβλήματος. Την τελικά ευνοϊκή για την Αίγυπτο στάση της, η Ελλάδα συνέχισε και με την υπερψήφιση της απόφασης 997 (ES-I).

Η στάση της Ελλάδας στην κρίση του Σουέζ καθορίστηκε, αφ' ενός από τον παραδοσιακό παράγοντα των φιλικών σχέσεων της Ελλάδας με την Αίγυπτο, αφετέρου και κυρίως, από μία σειρά από νέους παράγοντες. Πρώτος και σημαντικότερος παράγοντας ήταν η σημασία της διώρυγας του Σουέζ για την ελληνική ναυτιλία. Η υποστήριξη της εθνικοποίησης του Σουέζ από τον Nasser θεωρήθηκε ως η πιο συμφέρουσα επιλογή, εφόσον σε περίπτωση μεν επιτυχίας της, θα αντιμετωπιζόταν ευνοϊκά η ελεύθερη διέλευση των ελληνικών πλοίων από το Σουέζ, σε περίπτωση δε επικράτησης ενός διεθνούς καθεστώτος, η ελληνική ναυτιλία θα απολάμβανε και αυτή της ελεύθερης ναυσιπλοΐας. Εξ' άλλου η Ελλάδα θεώρησε ότι η λύση της εθνικοποίησης θα επέτρεπε την επαναλειτουργία της διώρυγας σε συντομότερο χρονικό διάστημα, πράγμα που εξυπηρετούσε τα συμφέροντα της ελληνικής ναυτιλίας.

Ένας δεύτερος σημαντικός παράγων υπήρξε η εμφάνιση στο διεθνές προσκήνιο, ήδη από το 1954, του Κυπριακού προβλήματος, που επηρέαζε έντονα την ελληνική εξωτερική πολιτική την περίοδο αυτή. Στην πρώτη φάση η αναβλητικότητα που έδειξε η ελληνική κυβέρνηση στο θέμα της συμμετοχής στη Διάσκεψη, φαίνεται ότι υπήρξε ένας ελιγμός εκδηλώνοντας έτσι τη δυσαρέσκειά της προς τη Μεγάλη Βρετανία, λόγω της αρνητικής στάσης της τελευταίας απέναντι στο Κυπριακό. Στη συνέχεια η οριστική της επιλογή να μη μετάσχει στη Διάσκεψη του Λονδίνου, θεωρήθηκε απαραίτητη για να επιτευχθεί η υποστήριξη των αραβικών κρατών στο Κυπριακό, εντός ή εκτός του ΟΗΕ.

Ένας τρίτος παράγοντας επηρεασμού της φιλοαιγυπτιακής στάσης της Ελλάδας υπήρξε η ανάγκη προστασίας των Ελλήνων της Αιγύπτου. Η ελληνική κυβέρνηση αντιλαμβανόταν μεν ότι η εθνικοποίηση των περιουσιών των ξένων στην Αίγυπτο, περιλαμβανομένων και των Ελλήνων, ήταν αναπόφευκτη, θεωρούσε όμως ότι με τη στάση της θα μπορούσε να

εξασφαλίσει την καλύτερη δυνατή μεταχείριση από τις αιγυπτιακές αρχές και να προετοιμάσει την όσο το δυνατόν ευνοϊκότερη και αργοπορημένη αποχώρηση.

Από το 1956 μέχρι το 1967 δεν μεσολάβησαν σημαντικά γεγονότα στην αραβο-ισραηλινή διαμάχη. Τον Μάιο του 1967, συγκρούσεις μεταξύ Ισραήλ και Συρίας στα υψώματα του Γκολάν ώθησαν τον Nasser να αποκλείσει τα στενά του Τιράν από την ναυσιπλοΐα των Ισραηλινών πλοίων. Οι Ισραηλινοί θεώρησαν ότι αυτό αποτελεί casus belli και υποστηρίζοντας ότι ενεργούν σε νόμιμο άμυνα, επιτέθηκαν τον Ιούνιο του 1967 ταυτόχρονα εναντίον της Αιγύπτου, της Συρίας και της Ιορδανίας, καταλαμβάνοντας σε έξι μέρες τη ζώνη της Γάζας, τη χερσόνησο του Σινά, τη δυτική όχθη του Ιορδάνη και τα υψώματα του Γκολάν.

Στις αρχές της έκρηξης των γεγονότων, και ταυτόχρονα με την επείγουσα έκκληση του Συμβουλίου Ασφαλείας για την κατάπαυση των εχθροπραξιών, η κυβέρνηση των συνταγματαρχών αρνήθηκε να πάρει σαφή θέση στη διένεξη και να απευθύνει έκκληση για την κατάπαυση του πολέμου, επικαλούμενη την αρχή της μη επέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις των άλλων κρατών. Μετά την κατάπαυση των εχθροπραξιών και επιδοκιμάζοντας τις εξελίξεις, η ελληνική κυβέρνηση δήλωνε πως ήταν έτοιμη να συμμετάσχει σε κάθε συλλογική προσπάθεια που αποβλέπει στην αποκατάσταση σταθερής ειρήνης στη Μ. Ανατολή, η ρύθμιση δε των διαφορών θα έπρεπε να βασίζεται στο σεβασμό των νομίμων δικαιωμάτων των λαών, των αρχών της ηθικής και του Διεθνούς Δικαίου.

Στα πλαίσια της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, η Ελλάδα, από τα πέντε σχέδια αποφάσεων που υποβλήθηκαν για τη ρύθμιση της διένεξης, τάχθηκε υπέρ του ευνοϊκότερου για την αραβική πλευρά «θέτοντας σαν προϋπόθεση για τις περαιτέρω συζητήσεις την αποχώρηση των ισραηλινών στρατευμάτων από τα κατεχόμενα εδάφη στα προ του 1967 σύνορά του». Με την υπερψήφιση αυτού του σχεδίου απόφασης, η Ελλάδα υιοθέτησε μια σταθερή πολιτική στο θέμα της αποχώρησης του Ισραήλ στα προ του 1967 σύνορά του, πολιτική που συνέχισαν όλες οι μεταγενέστερες κυβερνήσεις.

Στο θέμα δε της Ιερουσαλήμ, η ελληνική κυβέρνηση, εμμένοντας εξίσου σταθερά την προηγούμενη πολιτική της για τη διεθνοποίηση του καθεστώτος της πόλης, υπερψήφισε τις αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης που καταδίκασαν το Ισραήλ για τη προσάρτηση του ανατολικού τμήματος της πόλης. Ας σημειωθεί, όμως, ότι πέραν αυτών των τοποθετήσεων, ο Έλληνας αντιπρόσωπος στην έκτακτη επείγουσα Γενική

Συνέλευση του Ιουνίου 1967, δεν υπήρξε ιδιαίτερα εκδηλωτικός, υπέρ των Αράβων, και όπως χαρακτηριστικά σημειώθηκε η Ελλάδα δεν έκανε πολλά πράγματα πέραν του να εκδηλώσει τη συμπάθειά της για τους πρόσφυγες.

Τα παραπάνω στοιχεία φαίνεται να δείχνουν μία ταλάντευση της στάσης της κυβέρνησης των συνταγματαρχών στο θέμα της κρίσης του 1967. Στην πρώτη φάση έπαιξε, υπό το πρόσχημα της ουδετερότητας, το ρόλο Πόντιου Πιλάτου, γεγονός που ουσιαστικά ευνοούσε το Ισραήλ. Η θέση αυτή θα μπορούσε να συνδυαστεί και με πληροφορίες, ότι οι αμερικάνικες βάσεις και ορισμένα ελληνικά αεροδρόμια χρησιμοποιήθηκαν από τις ΗΠΑ για μεταφορά πολεμικών και άλλων εφοδίων στο Ισραήλ. Στη δεύτερη φάση, η στάση της ελληνικής κυβέρνησης, ιδιαίτερα στα πλαίσια του ΟΗΕ, υπήρξε πιο ευνοϊκή για τους Άραβες.

Για ορισμένους, η στάση των συνταγματαρχών κατά την πρώτη φάση εξηγείται από την φροντίδα τους να σταθεροποιηθούν στην εξουσία προσαρμόζοντας την πολιτική τους σε αυτή των ΗΠΑ. Πιθανότερο, όμως, είναι ότι το στρατιωτικό πραξικόπημα της 21ης Απριλίου έγινε με την ανοχή, αν όχι με τις ευλογίες των ΗΠΑ, και κατά συνέπεια η εξωτερική πολιτική της χούντας, τουλάχιστον επί της ουσίας, ήταν εκ των πραγμάτων προσαρμοσμένη με αυτή των ΗΠΑ. Η μεταβολή που σημειώνεται υπέρ των Αράβων στα πλαίσια των αποφάσεων των Ηνωμένων Εθνών, δεν αποτελεί καμιά ριζική αλλαγή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Απλώς, μετά την ουσιαστική εξυπηρέτηση των αμερικανικών συμφερόντων κατά την κρίση του 1967, η πολιτική αυτή επανέρχεται στις θέσεις που εξυπηρετούν τα παραδοσιακά συμφέροντα της Ελλάδας. Τα συμφέροντα όμως αυτά είχαν μειωθεί εν μέρει με την αποδυνάμωση των ελληνικών παροικιών στα αραβικά κράτη και την προσωρινή διευθέτηση του Κυπριακού μετά την ανεξαρτησία της Κύπρου, το 1960, ενώ το ενεργειακό πρόβλημα δεν είχε ακόμα οξυνθεί. Αυτά εξηγούν και τον γλιαρό χαρακτήρα της παρέμβασης του Έλληνα αντιπροσώπου στα Ηνωμένα Έθνη.

Η μεσοβέζικη αυτή στάση της στρατιωτικής κυβέρνησης επιβεβαιώθηκε και στο μεταγενέστερο, και πριν την κρίση του 1973, διάστημα, όταν η Ελλάδα τοποθέτησε ένα κανονικό πρεσβευτή στην Ιερουσαλήμ, πλησιάζοντας έτσι προς μία *de jure* αναγνώριση. Μία επίσημη *de jure* αναγνώριση απέτέλεσε και το αντικείμενο συζήτησης ανάμεσα στον Έλληνα υφυπουργό εξωτερικών και τον υπουργό εξωτερικών του Ισραήλ, που όμως δεν

κατέληξε σε συγκεκριμένα αποτελέσματα λόγω των αντιδράσεων της προαραβικής μερίδας του ελληνικού υπουργείου εξωτερικών.

Η μη συμμόρφωση του Ισραήλ στις αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης και του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και η συνεχιζόμενη παράνομη κατοχή των εδαφών που κατέλαβε κατά τον πόλεμο των 6 ημερών, οδήγησε την Αίγυπτο και τη Συρία στην επίθεση της 6ης Οκτωβρίου 1973, επίθεση που χαρακτηρίστηκε σαν νόμιμη άμυνα απέναντι στον εδαφικό επεκτατισμό του Ισραήλ. Η Γενική Συνέλευση δεν κατόρθωσε λόγω της αδυναμίας των ενδιαφερομένων μερών να υιοθετήσουν μια κοινή στάση στο θέμα της κρίσης και να λάβει κάποια απόφαση. Είναι δε χαρακτηριστικό το γεγονός ότι ο τότε Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών, ευρισκόμενος σε αδυναμία να προτείνει κάποια συγκεκριμένη λύση, περιοριζόταν στο να κάνει γενικά έκκληση για κατάπαυση των εχθροπραξιών.

Η δικτατορία συνέχισε, στο επίπεδο διακηρύξεων την ευνοϊκή υπέρ των αράβων ουδετερότητα. Ο τότε δε υπουργός εξωτερικών είχε δηλώσει ότι οι φιλικές σχέσεις Ελλάδας και αραβικών χωρών, απέκλειαν κάθε συμμετοχή, άμεσων ή έμμεσων, σε τυχόν ενέργεια στρεφόμενη εναντίον αυτών. Εξ άλλου, η ελληνική κυβέρνηση δήλωσε ότι ήταν πρόθυμη να στείλει είτε παρατηρητές, είτε στρατιωτικές δυνάμεις στα πλαίσια τυχόν αποστολής ειρηνευτικών δυνάμεων του ΟΗΕ στη Μέση Ανατολή. Παράλληλα αρνήθηκε κατηγορηματικά να παράσχει διευκολύνσεις στις ΗΠΑ κατά τη διάρκεια της κρίσης του 1973.

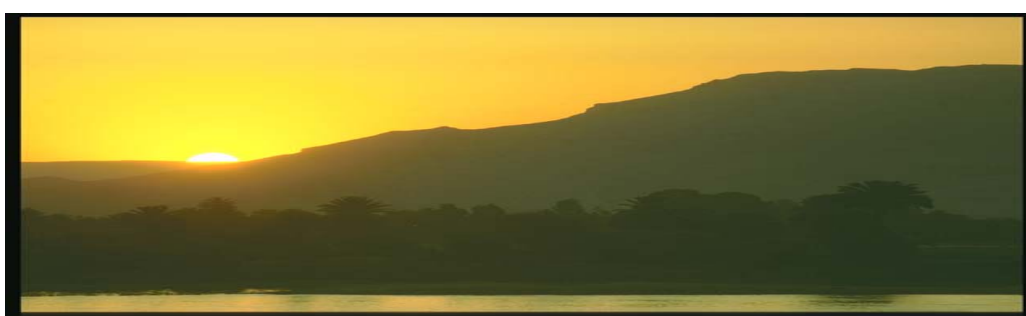
Στη πράξη όμως υπάρχουν ενδείξεις ότι, παρά την ύπαρξη αυτής της κατηγορηματικής άρνησης, η χούντα επέτρεψε μυστικά τη χρησιμοποίηση της βάσης της Σούδας από τον 60 στόλο για ανεφοδιασμό του Ισραήλ με πολεμικό υλικό, καθώς και του ελληνικού εναέριου χώρου για τον ίδιο σκοπό.

Η διφορούμενη αυτή, στο διακηρυκτικό και πρακτικό επίπεδο, στάση, της ελληνικής κυβέρνησης, υπήρξε ακόμη πιο έντονη σε σχέση προς τη κρίση του 1967, ακριβώς επειδή υπεισήλθε ένας νέος παράγοντας, αυτός της ενεργειακής κρίσης, που επέτεινε την ενεργειακή εξάρτηση της Ελλάδας από τις αραβικές χώρες και της επέβαλλε να δείξει ένα πιο προαραβικό προφίλ, προκειμένου να αποφύγει το embargo πετρελαίου.⁵⁰

⁵⁰ «Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική πολιτική», Η ΑΡΑΒΟ-ΙΣΡΑΗΛΙΝΗ ΔΙΕΝΕΞΗ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, Ειρήνη Χειλά σελ.359-369

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ

Οι Έλληνες που ζούσαν στην Αίγυπτο στα μέσα του περασμένου αιώνα ανέρχονταν στους 140.000 και αποτελούσαν την πιο πλούσια από τις αλλοεθνείς κοινότητες της χώρας. Οι Έλληνες της περιοχής απολάμβαναν προνόμια σε δικαιοκτικά θέματα και πλεονεκτούσαν στους τομείς της εκπαίδευσης, του εμπορίου και της θρησκείας. Αυτή η κατάσταση, όμως, φαίνεται να αλλάζει από το 1951 και μετά, όταν η αιγυπτιακή κυβέρνηση

άρχισε να περικόβει τα ελληνικά δικαιώματα. Η Αίγυπτος ζητούσε από την ελληνική κυβέρνηση πρώτον, να αναγνωριστεί ο Φαρούκ ως βασιλιάς της Αιγύπτου και του Σουδάν και δεύτερον, να μην αναγνωριστεί ποτέ από την Ελλάδα *de jure* το Ισραήλ.

Η ανησυχία για τις τύχες της ελληνικής κοινότητας ήταν η επίσημη ελληνική δικαιολογία για τη διατήρηση χαμηλού προφίλ στις ελληνο-ισραηλινές σχέσεις. Οι Έλληνες της Αιγύπτου πίεζαν την κυβέρνηση των Αθηνών να μην παρεκκλίνει από την αραβόφιλη πολιτική της. Αυτή η ομάδα των Ελλήνων αποτελούσε ανυπέρβλητο εμπόδιο στις ελληνο-ισραηλινές σχέσεις. Εκτός από την επιρροή που ασκούσαν στην κυβέρνηση πίεζαν, επίσης, τον ελληνικό Τύπο να παραλείπει οποιοδήποτε φιλοϊσραηλινό υλικό.

Την κάθε κυβερνητική αλλαγή στην Αθήνα ακολουθούσε η ενδελεχής, εκ μέρους του Ισραήλ, εξέταση όλων των νέων υπουργών, καθώς και των δεσμών που διατηρούσαν με την ελληνική παροικία της Αιγύπτου. Με τον τρόπο αυτόν, έβγαιναν χρήσιμα συμπεράσματα για το αν υπήρχαν πιθανότητες βελτίωσης των ελληνο-ισραηλινών σχέσεων.

Ο Νάσερ τελικώς ικανοποίησε τις ισραηλινές προσδοκίες εφαρμόζοντας σκληρούς κανόνες εναντίον των ξένων, οι οποίοι είχαν ιδιαίτερα εξουθενωτικό

αντίκτυπο στην ελληνική μειονότητα. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι στα μέσα της δεκαετίας του '60 οι Έλληνες της Αιγύπτου είχαν μειωθεί στους 30000.

Σ' αυτό το σημείο θα γίνει μία αναφορά στην ελληνική περιφερειακή πολιτική. Η είσοδος της Ελλάδας στο Βαλκανικό Σύμφωνο του 1954 γέννησε ελπίδες για μία πιο ευνοϊκή αντιμετώπιση του Ισραήλ από την Αθήνα. Αυτή η ενασχόληση με τα προβλήματα ασφαλείας των Βαλκανίων προμήνυε αποκλειστικό ενδιαφέρον και για την ασφάλεια της Μέσης Ανατολής, όπου ο στρατιωτικός ρόλος του Ισραήλ ήταν κυρίαρχος. Το ελληνικό ενδιαφέρον, όμως, για το Βαλκανικό σύμφωνο και την περιφερειακή ασφάλεια, λόγω ειδικών συνθηκών, γρήγορα εξασθένησε.

ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ Μ. ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Η Ελλάδα διατηρούσε πάντα φιλικά αισθήματα με τις χώρες της Μέσης Ανατολής. Δεν πρέπει να ξεχνάει κανείς πως η γεωγραφική θέση της Ελλάδας είναι προνομιακή διότι είναι το σταυροδρόμι τριών Ηπείρων και μπορεί να παίζει σημαντικό ρόλο, όταν βέβαια οι πολιτικές περιστάσεις το επιτρέπουν. Το πετρέλαιο είναι ο αποφασιστικός παράγοντας για τις σχέσεις των δύο πλευρών, οι οποίες ακολουθούν τις διακυμάνσεις της τιμής του. Οι άλλες οικονομικές συναλλαγές είναι σχεδόν ασήμαντες. Στη δεκαετία του '70 η περιοχή της Μέσης Ανατολής ήταν από τις σημαντικότερες για το εξωτερικό ελληνικό εμπόριο.

Φυσικά, οι διακυμάνσεις που συντελούνταν στο εσωτερικό των χωρών αυτών επηρέαζαν και τις χώρες με τις οποίες πραγματοποιούσαν συναλλαγές. Η πρώτη πετρελαϊκή κρίση του 1974 ξεπεράστηκε σχετικά εύκολα, αλλά μετά τη δεύτερη κρίση του 1978-80 το εξωτερικό εμπόριο την Ελλάδα με τις μεσανατολικές χώρες άρχισε απότομα να φθίνει. Οι εξαγωγές της χώρας μας είχαν φτάσει στο υψηλότερο επίπεδο το 1980. Από τότε όμως άρχισε μία φθίνουσα πορεία και το 1988 οι εξαγωγές αντιπροσώπευαν το μισό του ποσοστού των προηγούμενων χρόνων.

Όσον αφορά στις εισαγωγές, αυτές ήταν διπλάσιες σε αξία από τις εξαγωγές, με αποτέλεσμα το εμπορικό μας ισοζύγιο να είναι ελλειμματικό.

Οι ελληνοϊσραηλινές σχέσεις είναι αρκετά περίπλοκες. Στο συγκεκριμένο τομέα τα συναισθήματα και οι προκαταλήψεις παραμένουν ισχυρότατοι παράγοντες.

Αλλά, οι εμπορικές σχέσεις του Ισραήλ με την Ελλάδα δεν επισκιάζονταν από την ίδια στερεότυπη άποψη, που διείπε και τις ελληνοϊσραηλινές διπλωματικές σχέσεις.

Προνόμιο της ισραηλινής φυλής, κατά ομολογία πολλών, ήταν η μεγάλη ικανότητά τους να συναλλάσσονται εμπορικά με άλλες χώρες.

Όταν οι δύο πλευρές ήταν πρόθυμες να υπερπηδήσουν τους δισταγμούς και τα προβλήματα που τους απασχολούσαν ήταν ικανές, σε χαμηλό πάντα επίπεδο, να συναλλάγουν εμπορικά. Πολύ νωρίς, όμως, το Ισραήλ κατάληξε στο συμπέρασμα πως οι οικονομικές σχέσεις των δύο χωρών δεν ήταν αλληλοσυμπληρωματικές. Το ισραηλινό εμπόριο περιορίστηκε σε τομείς όπως αποξηραμένα φρούτα και καπνό, όπου δεν μπόρεσε, όμως, να επιβάλει ευνοϊκούς γι' αυτό όρους. Οι ελληνικές εισαγωγές

περιελάμβαναν φαρμακευτικά, χημικά και άλλα προϊόντα. Οι εμπορικές σχέσεις Ελλάδα και Ισραήλ περιελάμβαναν και συναλλαγές με τρίτους αποδέκτες.

Παρόλα αυτά τα οικονομικά οφέλη, στις αρχές της δεκαετίας του '50, ήταν λιγοστά. Λόγω της εγγύτητας των δύο περιοχών, υπήρχε μια σχετικά καλή συνεργασία στις εναέριες μεταφορές αλλά και αυτή σταδιακά άρχισε να φθείρεται εξαιτίας της τεχνολογικής εξέλιξης. Από τα μέσα της ίδιας δεκαετίας, το διμερές αυτό εμπόριο άρχισε σταδιακά να αυξάνεται και τα οικονομικά οφέλη να πολλαπλασιάζονται.

Συνεχίζει, ακόμα και σε αυτόν τον τομέα, να εμπλέκεται αυτός της πολιτικής. Το διμερές εμπόριο περιορίζεται σε ιδιώτες εμπόρους, αφού η ελληνική πλευρά δε επέτρεπε σε ισραηλινές εταιρίες να συμμετέχουν σε δημόσιους διαγωνισμούς.⁵¹

⁵¹ «Αγορά χωρίς σύνορα», Δεκέμβριος -Ιανουάριος – Φεβρουάριος 1997

Η ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ

Οι ισραηλινοί δεσμοί με την Ελληνορθόδοξη Εκκλησία της Ιερουσαλήμ συνιστούν ένα εντός ευρισκόμενος σημείο κοινών συμφερόντων και προσφέρουν ένα από τα ελάχιστα επίπεδα συνεργασίας ανάμεσα στις δύο πλευρές. Η αλληλοκατανόηση ανάμεσα στην Εκκλησία και το Ισραήλ διαμορφώθηκε από διάφορες περιστάσεις.

Η αρχή της διεθνοποίησης της Ιερουσαλήμ που περιλαμβανόταν στην απόφαση διχοτόμησης του ΟΗΕ του 1947, αναδείχθηκε σε απειλή τόσο για το Ισραήλ όσο και για την Ελληνορθόδοξη Εκκλησία όταν, τον Οκτώβριο του 1948, η Αγία Έδρα εμφανίστηκε ως ένθερμος υποστηρικτής του σχεδίου, ζητώντας τον επαναπατρισμό των Χριστιανών

Παλαιστίνιων προσφύγων. Η διεθνοποίηση των Αγίων Τόπων θα σήμαινε την τοποθέτησή τους υπό την κοινή διοίκηση των τριών θρησκειών, για τις οποίες η πόλη της Ιερουσαλήμ είναι ιερή. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο θα έθετε σε κίνδυνο τόσο το καθεστώς όσο και την ελευθερία δράσης που είχε η Ελληνορθόδοξη Εκκλησία τα τελευταία 1.600 χρόνια. Η Ελληνορθόδοξη Εκκλησία φοβόταν επίσης ότι θα έχανε σε ισχύ και σε

επιρροή σε σχέση με τα υπόλοιπα Ελληνορθόδοξα Πατριαρχεία.

Οι σχέσεις της Ελληνορθόδοξης Εκκλησίας με το κράτος του Ισραήλ έχαιραν, αρχικά, των ευλογιών της Αθήνας. Η ελληνική κυβέρνηση είχε αποκλείσει κάθε είδους επαφή με τις ισραηλινές αρχές, εμπιστευόμενη τις συζητήσεις για την εκκλησιαστική περιουσία και για τα μέλη της Εκκλησίας που είχαν διαφύγει στο εξωτερικό. Αργότερα, αντιπρόσωπος του ισραηλινού υπουργείου Θρησκευτικών Υποθέσεων εστάλη στην Αθήνα για να παίξει τον ρόλο του συνδέσμου με την Ιερά Σύνοδο της Αθήνας. Αυτού

του είδους οι επαφές κατέληξαν , το 1950, «στη συμφωνία των τεσσάρων σημείων».⁵² Η συμφωνία αυτή όμως επιδέχεται κάποιες διακρίσεις.

Η συνεννόηση μεταξύ του Πατριαρχείου και των ισραηλινών Αρχών επεκτεινόταν και σε άλλα επίπεδα: ο ελληνορθόδοξος κλήρος και οι προσκυνητές δεν υπόκεινται πλέον σε αστυνομικούς και τελωνειακούς ελέγχους κατά τη διέλευσή τους από τα σύνορα ανάμεσα στα δύο τμήματα της Ιερουσαλήμ, και άλλα. Και οι δύο πλευρές ήταν ευχαριστημένες: η μεν ελληνορθόδοξη εκκλησία ήταν ευχαριστημένη, το δε Ισραήλ αντιμετώπιζε ως τεράστια επιτυχία τους δεσμούς του με το Πατριαρχείο. Και στις δύο πλευρές, παρόλα αυτά, παρέμενε ένα κοινό συμφέρον: η κοινή εχθρότητα προς την παπική εκκλησία.

Προβλέποντας την υπερίσχυση των Καθολικών σε μία διεθνοποιημένη Ιερουσαλήμ, ο ελληνορθόδοξος κλήρος, με την καλυμμένη ενθάρρυνση του Ισραήλ, στράφηκε στη Μόσχα για να ζητήσει την υποστήριξη της εναντίον της διεθνοποίησης, φτάνοντας μάλιστα μέχρι του σημείου να διακηρύξει ότι στην περίπτωση που η πλάστιγγα έγερνε υπέρ του Βατικανού, θα ζητούσε τη βοήθεια των Σοβιετικών. Το Ισραήλ δήλωσε στην Ουάσιγκτον ότι η διεθνοποίηση θα κατέληγε σε ένα αποτέλεσμα εξαιρετικά παράδοξο για τον χριστιανικό κόσμο και εντελώς ασύμφορο για την Δύση.

Η διεθνοποίηση δεν προχώρησε. Το σχέδιο απέτυχε λόγω αποτελεσματικής αντίστασης της Ιορδανίας και του Ισραήλ στις προσπάθειες των Καθολικών. Αλλά η κοινότητα συμφερόντων Ισραήλ και Ελληνορθόδοξης Εκκλησίας παραμένει φωτεινή εξαίρεση συνεργασίας στη, γενικά, ψυχρή σχέση Ελλάδας- Ισραήλ.⁵³

⁵² Περιεχόμενο συμφωνίας:

α) το Πατριαρχείο θα αποστείλει τηλεγράφημα στη Γενική Συνέλευση των ΗΕ, το περιεχόμενο του οποίου θα αποφασιστεί από τα δύο μέρη.

β) Ο γενικός διαχειριστής αναλαμβάνει να απελευθερώσει όλα τα περιουσιακά στοιχεία της Ελληνορθόδοξης Εκκλησίας σε όλες τις πόλεις της χώρας.

γ) Η ισραηλινή κυβέρνηση θα επιτρέψει στους Έλληνες με περιουσιακά στοιχεία στο Ισραήλ να καταβάλει ένα συγκεκριμένο χρηματικό ποσό στην Παλιά Πόλη της Ιερουσαλήμ.

δ) Η ισραηλινή κυβέρνηση δε θα επιτρέψει καμία μείωση της θέσης του Πατριαρχείου ανάμεσα στις Ελληνορθόδοξές κοινότητες του Ισραήλ.

⁵³ « Ισραήλ- Τουρκία- Ελλάδα» Nahmani, σελ. 281-292

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΑΡΑΒΟ-ΙΣΡΑΗΛΙΝΩΝ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1974-81

Η ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Η περίοδος αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία γιατί συμπίπτει με μία σειρά από εξελίξεις που σημειώνονται στην ελληνική και διεθνή πολιτική σκηνή. Αφενός η πτώση της δικτατορίας και η αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Ελλάδα και αφετέρου η μείωση του κύρους των ΗΠΑ στη διεθνή σκηνή, η μετατόπιση του Κέντρου βάρους των μεταδικτατορικών κυβερνήσεων προς τον ευρωπαϊκό χώρο, τα ανοίγματα προς άλλες εκτός της Δύσεως κατευθύνσεις και γενικότερα ο αναπροσανατολισμός της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, δεν μπορούσαν να μην ασκήσουν κάποια επίδραση στις θέσεις της Ελλάδας απέναντι στην αραβοϊσραηλινή διένεξη.

Δύο είναι οι παράγοντες οι οποίοι φαίνεται να εμπλέκονται στο προσδιορισμό των ελληνικών θέσεων στη διένεξη. Πρώτον, η ενεργειακή κρίση και η άμεση εξάρτηση της Ελλάδας από σταθερές πηγές προμήθειας πετρελαίου, και δεύτερον, η ανάγκη εξασφάλισης από την Ελλάδα της ευρύτερης δυνατής υποστήριξης στο θέμα της Κύπρου.

Σ' αυτούς τους δύο παράγοντες έρχεται να προστεθεί η φιλοδοξία της Ελλάδας να αξιοποιήσει τις καλές της σχέσεις με τον αραβικό κόσμο και να επωφεληθεί από τις οικονομικές προοπτικές που προσφέρει η σώρευση πετροδολαρίων στην περιοχή αυτή. Ο τότε υπουργός εξωτερικών Δ. Μπίτσιος ανέφερε πως η κυβέρνηση έχει απόλυτη συνείδηση της διευρυνόμενης σημασίας που απέκτησε ο αραβικός κόσμος, και ακόμη πως επιδίωκε στενότερους δεσμούς με τους Άραβες.

Η σύσφιξη των σχέσεων της Ελλάδας με τις αραβικές χώρες εκδηλώνεται σε μία πρώτη φάση με τη ταξιδιωτική διπλωματική δραστηριότητα, που εγκαινιάστηκε κατά τη περίοδο αυτή. Η έναρξη της ταξιδιωτικής διπλωματίας συνέπεσε με το πρώτο ταξίδι του κ. Καραμανλή στην Αίγυπτο τον Ιανουάριο του 1976, που κατέληξε στην υπογραφή νέας τριετούς εμπορικής συμφωνίας η οποία πρόβλεπε τον υπερτριπλασιασμό των εμπορικών συναλλαγών ανάμεσα στις δύο χώρες. Η ταξιδιωτική διπλωματία, μολονότι συνεχίστηκε σε υπουργικό επίπεδο, αναστάλθηκε για, τρία περίπου χρόνια σε πρωθυπουργικό επίπεδο, σαν συνέπεια της έναρξης των διαπραγματεύσεων για την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Επανελήφθη δε το 1979 με νέα ταξίδια του Κ. Καραμανλή

στη Συρία και τη Σαουδική Αραβία. Με τη μεν πρώτη υπογράφηκαν 8 συμφωνίες που θεμελιώναν την ελληνοσυριακή συνεργασία στον οικονομικο-τεχνικό τομέα και με τη δε δεύτερη υπογράφηκε εμπορική συμφωνία για προμήθεια 2 εκ. τόνων πετρελαίου ετησίως μέχρι το 1982 και σε τιμές αρκετά χαμηλότερες από τις διεθνείς.

Γενικότερα απέναντι στο σύνολο των αραβικών χωρών οι εξαγωγές ελληνικών μεταποιημένων και αγροτικών προϊόντων πολλαπλασιάστηκαν, ενώ πολλές ελληνικές κατασκευαστικές εταιρείες πέτυχαν να διεισδύσουν στην αγορά της εκτέλεσης δημοσίων έργων στις αραβικές χώρες, με σημαντικά για την ελληνική οικονομία αποτελέσματα. Για τη περαιτέρω προώθηση της οικονομικής συνεργασίας ανάμεσα στην Ελλάδα και στις Αραβικές χώρες ιδρύθηκε στο υπουργείο εξωτερικών το 1975 ένα *Ειδικό Γραφείο Αναπτύξεως Οικονομικής Συνεργασίας* με τις εν λόγω χώρες, ενώ παράλληλα δημιουργήθηκε, σε ιδιωτικό επίπεδο, μία Ελληνοαραβική Τράπεζα και ένα Ελληνοαραβικό Επιμελητήριο. Τέλος, εγκαινιάστηκε μία γραμμή θαλάσσιων μεταφορών ανάμεσα στην Ελλάδα και στη Συρία, που θα αποτελούσε ένα χειροπιαστό παράδειγμα για το εφικτό της ελληνικής φιλοδοξίας να αποτελέσει τον συνδετικό κρίκο ανάμεσα στην Ευρώπη και τον αραβικό κόσμο.

Στο πολιτικό επίπεδο, η κυβέρνηση Καραμανλή καταδίκασε την επεκτατική πολιτική του Ισραήλ στα κατεχόμενα αραβικά εδάφη, υποστηρίζοντας θέσεις, όπως το απαράδεκτο της προσάρτησης εδαφών με τη βία, η αποχώρηση του Ισραήλ στα προ του 1967 σύνορά του, η αναγνώριση των νομίμων αναπαλλοτριωτών δικαιωμάτων των Παλαιστινίων, καθώς και το δικαίωμα ύπαρξης του Ισραήλ σε ασφαλή και αναγνωρισμένα σύνορα.

Συνεπώς προς τις αρχές αυτές, η ελληνική κυβέρνηση υπερψήφισε μία σειρά από αποφάσεις στα πλαίσια των Ηνωμένων Εθνών, που αναφέρονταν στις παραπάνω θέσεις. Αναφορικά με το θέμα της αναγνώρισης της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (ΟΑΠ), η Ελλάδα αναγνώριζε μεν την ΟΑΠ σαν τον νόμιμο εκπρόσωπο των Παλαιστινίων υπερψηφίζοντας τις σχετικές αποφάσεις, τηρούσε όμως στάση αποχής, όταν βρισκόταν αντιμέτωπη με αποφάσεις βάσει των οποίων παρεχωρείτο στην ΟΑΠ ένα ειδικό καθεστώς, που απολάμβαναν ορισμένοι διακυβερνητικοί οργανισμοί, καθεστώς που της έδινε τη δυνατότητα να συμμετέχει σαν «παρατηρητής» στις ολομέλειες της Γενικής Συνέλευσης. Από τη μία πλευρά λοιπόν η ελληνική κυβέρνηση φαινόταν να αποδέχεται ότι μία συνολική λύση δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς τη

συμμετοχή των Παλαιστίνιων, από την άλλη όμως δεν ήταν διατεθειμένη να αναγνωρίσει στην Οργάνωση αυτή προνόμια που θα ισοδυναμούσαν ουσιαστικά με την αναγνώριση ενός βαθμού κρατικής υπόστασης.

Μια άλλη κατηγορία αποφάσεων είναι αυτές που αναφέρονται στα αναπαλλοτρίωτα δικαιώματα των Παλαιστίνιων, περιλαμβανομένου του δικαιώματος αυτοδιάθεσης, εθνικής κυριαρχίας και ανεξαρτησίας, η εξασφάλιση των οποίων θεωρείται απαραίτητη προϋπόθεση για την επίλυση του προβλήματος στη Μέση Ανατολή. Η στάση της Ελλάδας στο θέμα αυτό φαίνεται να παρουσιάζει μίαν αντίφαση. Συγκεκριμένα από τη μία πλευρά υπερψήφισε τις αποφάσεις που έκαναν μνεία των εν λόγω δικαιωμάτων διακηρύσσοντας παράλληλα ότι κάθε διαπραγμάτευση έπρεπε να λαμβάνει υπόψη τα νόμιμα δικαιώματα του Παλαιστινιακού λαού και την επιθυμία του να αποκτήσει μίαν εθνική εστία, τη θέση της στις αποφάσεις, ενώ από την άλλη διαφοροποιούνταν από εκείνους που καταδίκασαν τις συμφωνίες αυτές οι οποίες απέκλειαν τους Παλαιστίνιους από τις διαπραγματεύσεις, απέχοντας από την ψηφοφορία. Πρόκειται για τις γνωστές συμφωνίες του Camp David του Σεπτεμβρίου του 1978, που υπήρξαν προϊόν της συνάντησης κορυφής των αρχηγών της Αιγύπτου και του Ισραήλ στο Camp David των ΗΠΑ, με τη συμμετοχή, σε θέση διαιτητή, του προέδρου των ΗΠΑ J. Carter. Οι εν λόγω συμφωνίες αποτελούσαν ένα πλαίσιο για την επίτευξη ειρήνης στη Μ. Ανατολή, πρόβλεπαν δε τη σύναψη της αιγυπτοϊσραηλινής συνθήκης ειρήνης τον Μάρτιο του 1979.

Τις συμφωνίες αυτής επιδοκίμασαν οι Δυτικές Χώρες, περιλαμβανομένων των χωρών της Ε.Κ, θεωρώντας ότι έπρεπε να αποτελέσουν την ορθή βάση για το διακανονισμό της αραβο-ισραηλινής διένεξης, ενώ παράλληλα, ισχυρίζονταν ότι μία ευρωπαϊκή πρωτοβουλία έπρεπε να ταχθεί υπέρ των συμφωνιών του Camp David και συνεπώς να εναρμονιστεί με τις πρωτοβουλίες των ΗΠΑ.

Αν και οι χώρες που τις υπέγραψαν και αυτές που τις υποστήριξαν ισχυρίζονταν ότι οι συμφωνίες αυτές εντάσσονταν στα πλαίσια ενός ειρηνικού διακανονισμού του Μεσανατολικού προβλήματος, αυτό δεν φαίνεται να αληθεύει, στο μέτρο που δεν έκαναν νύξη για τους Παλαιστίνιους, για την αυτονομία της Υπέρ-Ιορδανίας και Γάζας, καθώς επίσης και για το καθεστώς της Ιερουσαλήμ, γεγονός που σήμαινε την έμμεση αναγνώριση της ισραηλινής κυριαρχίας.

Η αντίφαση που προκύπτει από τη ψήφο αποχής της Ελλάδας στο θέμα των Συμφωνιών του Camp David είναι μάλλον επιφανειακή. Η στάση αποχής εξέφραζε ακριβώς τη προσπάθεια της τότε ελληνικής κυβέρνησης να συμβιβάσει δύο αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα, αφενός την πολιτική βούληση να μην έλθει σε απευθείας αντίθεση με τις ΗΠΑ στο τόσο σημαντικό γι' αυτές θέμα υπερψηφίζοντας τις καταδικαστικές αποφάσεις του ΟΗΕ, και αφετέρου να μην έλθει σε έκδηλη αντίθεση με τα όσα υπέρ των Παλαιστινίων είχε υποστηρίξει σε άλλες αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης.

Ένας άλλος παράγοντας ο οποίος έπαιξε ένα σημαντικό ρόλο στην ελληνική τοποθέτηση στο θέμα αυτό ήταν η Ε.Κ. Η υπογραφή των συμφωνιών του Camp David συνέπεσε με την τρίτη και τελευταία φάση των διαπραγματεύσεων για την ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Κ (Ιανουάριος 1978 -Μάιος 1979), η οποία ήταν και η πιο κρίσιμη, λόγω του ότι κατά την περίοδο αυτή συζητήθηκαν και συμφωνήθηκαν όλα τα ουσιαστικά προβλήματα της μεταβατικής περιόδου. Μία λοιπόν τοποθέτηση της ελληνικής κυβέρνησης αντίθετη με αυτή των μελλοντικών της εταίρων στην Ε.Κ στο θέμα των συμφωνιών του Camp David θα ήταν επισφαλής για την προώθηση των ελληνικών συμφερόντων στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, ιδιαίτερα δε στη φάση αυτή, που τρία τουλάχιστον κράτη μέλη (Γαλλία, Ιταλία, Γερμανία) παρουσίαζαν μία απόκλιση σε σχέση με τις αρχικές δεσμεύσεις τους.

Παράλληλα, ορισμένα κράτη-μέλη, όπως η Δ. Γερμανία και Ολλανδία, τα οποία υποστήριζαν ένθερμα την ένταξη της Ελλάδας στην Κοινότητα, διατηρούσαν καλές σχέσεις με το Ισραήλ, πράγμα που εμπόδιζε την Ελλάδα να καταδικάσει μία προσπάθεια στην οποία το Ισραήλ αποτελούσε το δεύτερο συμβαλλόμενο μέρος συμφωνιών του Camp David.

Τέλος, ένας τρίτος παράγων εσωτερικός κυρίως -που φαίνεται να συνέβαλε στην διστακτική θέση της Ελλάδας απέναντι στις συμφωνίες του Camp David, ήταν οι πιέσεις που άσκησαν τα κόμματα της αντιπολίτευσης στο θέμα, κινούμενα από προ-παλαιστινιακά αισθήματα, αλλά και από άλλους πολιτικούς λόγους. Τόσο μάλλον που η κυβέρνηση αντιμετώπιζε την εποχή εκείνη εσωτερικές δυσκολίες σχετικά με την επανένταξη της χώρας στο στρατιωτικό σκέλος του ΝΑ ΤΟ.

Το αδιέξοδο, στο οποίο κατέληξαν οι συμφωνίες του Camp David, σε συνδυασμό με μία σειρά από γεγονότα που έλαβαν χώρα στο τέλος της δεκαετίας του '80, όπως η επανάσταση στο Ιράν, η σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν και ο πόλεμος Ιράν-Ιράκ,

δημιούργησαν νέες περιοχές έντασης και νέες καταστάσεις αστάθειας, οι οποίες κατέστησαν πιο επιτακτικό ένα δίκαιο και ενιαίο διακανονισμό της αραβοϊσραηλινής διένεξης.

Σημαντικό βήμα για την εξεύρεση κάποιας λύσης του προβλήματος στη Μέση Ανατολή αποτέλεσε η Διακήρυξη της Βενετίας της 13^{ης} Ιουνίου 1980. Η διακήρυξη αυτή που υπήρξε προϊόν της πρωτοβουλίας των ευρωπαϊκών χωρών-μελών της Ε.Κ, έθετε σαν προϋπόθεση του διακανονισμού του προβλήματος δύο βασικές αρχές. Πρώτον, το δικαίωμα στην ύπαρξη και ασφάλεια όλων των Κρατών της περιοχής, περιλαμβανομένου του Ισραήλ και δεύτερο την αναγνώριση των νομίμων δικαιωμάτων των Παλαιστινίων, περιλαμβανομένου του δικαιώματος αυτοδιάθεσης, ανεξαρτησίας και εδαφικής κυριαρχίας. Η Ελλάδα υποστήριξε την Διακήρυξη αυτή, υπογραμμίζοντας ότι οι αρχές που έθετε συνέπιπταν με την πολιτική που ακολουθούσε η κυβέρνησή της στο συγκεκριμένο θέμα. Με τη τοποθέτηση αυτή, η ελληνική θέση απαλλάχτηκε από τον προηγούμενο διαφορούμενο χαρακτήρα της, και έτσι η εκδήλωση της εξωτερικής της πολιτικής στην περιοχή αυτή συνέπιπτε πλέον με τα ουσιαστικά της συμφέροντα.

Οι λόγοι που επέτρεψαν αυτή την εξέλιξη των ελληνικών θέσεων οφείλονταν πρώτο, στο ότι η προηγούμενη πίεση του παράγοντα Ε.Κ έπαψε να υπάρχει, όχι τόσο λόγω της οριστικής της πλέον ένταξης, όσο λόγω του ότι η ίδια η Ε.Κ με την Διακήρυξη της Βενετίας προσέγγισε τις ουσιαστικές ελληνικές θέσεις. δεύτερο στο ότι η ένταξη ακριβώς της Ελλάδας στην Ε.Κ και στην Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία την θωράκισαν απέναντι στις πιέσεις που τυχόν θα προέρχονταν από την αμερικανική πλευρά.

Μέσα στα πλαίσια της πολιτικής αυτής που ακολούθησαν οι μετά το 1974 κυβερνήσεις, πολιτική που κατ' αρχήν ήταν υπέρ της αραβικής υπόθεσης και των Παλαιστινίων, εντάσσεται και η αναγνώριση ενός Γραφείου Πληροφοριών της ΟΑΠ στην Αθήνα το 1980, καθώς και η επίμονη άρνηση της Ελλάδας να αναγνωρίσει de jure το Ισραήλ, παρά τις πιέσεις που υφίστατο την περίοδο αυτή από τους Δυτικούς της συμμάχους και ιδιαίτερα τους μελλοντικούς εταίρους της στην Ε.Κ.

Με τις ενέργειες αυτές η Ελλάδα επιδίωκε την δημιουργία μίας ισορροπίας ανάμεσα στα δύο μέρη, ισορροπίας που, όπως φαίνεται από κυβερνητική δήλωση, είχε ένα προσωρινό χαρακτήρα. Αναφερόταν, δηλαδή, ότι η ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Κ δε θα μετέβαλλε το τότε επίπεδο των σχέσεων που υπήρχαν ανάμεσα στην Ελλάδα και το

Ισραήλ προτού επιτευχθεί μία δίκαιη λύση του Παλαιστινιακού. Παρ' όλα αυτά, η παραπάνω διαβεβαίωση δεν φαίνεται να αποτελούσε μία πολύ σταθερή στάση της τότε ελληνικής κυβέρνησης. Λίγες μόλις βδομάδες πριν ο υπουργός εξωτερικών Κ. Μητσοτάκης, δήλωνε για τις σχέσεις Ελλάδας με το Ισραήλ «... δεν έχουμε κανονικές διπλωματικές σχέσεις... σκεφτόμαστε να εκλειάνουμε αυτή τη κατάσταση, όταν δοθεί κατάλληλη ευκαιρία, η ένταξή μας στην ΕΟΚ θα μπορούσε να αποτελέσει αυτήν την ευκαιρία, αλλά οι συνθήκες δεν είναι ευνοϊκές λόγω της πολιτικής του Ισραήλ στην Ιερουσαλήμ».

Ένας τελευταίος και εξίσου σημαντικός παράγων ο οποίος προσδιόρισε την πολιτική της Ελλάδας στο Μεσανατολικό καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου που εξετάζουμε, αποτελεί το Κυπριακό πρόβλημα και η αναμενόμενη υποστήριξή του από τις αραβικές χώρες, στα πλαίσια των Ηνωμένων Εθνών. Μολονότι όμως οι χώρες αυτές κρατούσαν μία στάση ευνοϊκή στο σύνολό της υπέρ του Κυπριακού, υποστηρίζοντας τις σχετικές αποφάσεις στα πλαίσια της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, ωστόσο ορισμένα από αυτά δεν φαίνεται να έδειξαν ιδιαίτερη προθυμία να προβάλλουν τα κυπριακά δίκαια και να προσπαθήσουν να τα επιβάλλουν. Οι λόγοι αυτής της στάσης υπαγορεύονταν, αφενός μεν από εσωτερικές καταστάσεις και προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι χώρες αυτές, αφετέρου από την έλλειψη μίας κοινής πολιτικο-οικονομικής και κοινωνικής δομής, γεγονός που έχει σαν αποτέλεσμα, η τοποθέτηση κάθε κράτους απέναντι στα διεθνή προβλήματα να επηρεάζεται από τις πολιτικο-θρησκευτικές δοξασίες του και τις εξω-αραβικές ανειλημμένες υποχρεώσεις του.⁵⁴

⁵⁴ «Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική» *Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΑΡΑΒΟΪΣΡΑΗΛΙΝΗΣ ΔΙΕΝΕΞΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΙΣ ΤΗΣ Ν. Δ.* σελ. 369-376

ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟ ΜΕΣΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΜΕΤΑ ΤΟ 1981 Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΑΣΟΚ

Η τελευταία αυτή φάση της αραβο-ισραηλινής διένεξης συμπίπτει με δύο σημαντικά γεγονότα, που άπτονται της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Η κυβερνητική αλλαγή του 1981 και η άνοδος του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία από την μία, και η ένταξη της

Ελλάδας στην Ε.Κ και η λειτουργία της στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας (ΕΠΣ) από την άλλη, αποτελούν δύο βασικούς παράγοντες επηρεασμού των ελληνικών στο Μεσανατολικό.

Οι μετά το 1974 τριτοκοσμικές και ουδέτερες εναλλακτικές προτάσεις του ΠΑΣΟΚ, που εκφράστηκαν την εποχή εκείνη, μεταξύ άλλων, και με την πρόταση για την ένταξη της Ελλάδας σε μία *Μεσογειακή Κοινότητα*, μοιραία επηρέασαν και την στάση του στην μεσανατολική διένεξη, στάση που χρωματίστηκε από μία έντονη φιλοαραβική διάθεση.

Μετά τις εκλογές του 1977 και την διαφανιόμενη προσέγγιση προς την εξουσία, υπήρξε μία σταδιακή προσαρμογή των αντιλήψεων του ΠΑΣΟΚ όσον αφορά την εξωτερική πολιτική της Ελλάδας, που συνεπαγόταν την εγκατάλειψη της Μεσογειακής Κοινότητας και την βαθμιαία αποδοχή της «Ευρωπαϊκής κατεύθυνσης». Σε καμιά όμως περίπτωση αυτή η προσαρμογή δεν επηρέασε τη στάση του ΠΑΣΟΚ στα βασικά σημεία του μεσανατολικού προβλήματος, και ιδιαίτερα στο θέμα της υποστήριξης του Παλαιστινιακού κινήματος.

Η διατήρηση αυτών των επιλογών εκφράστηκε θεαματικά, ήδη από τις πρώτες μέρες της διακυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ, με την επίσκεψη του Arafat στην Αθήνα και την πρόθεση που εκδήλωσε η κυβέρνηση να προάγει την αντιπροσωπεία της ΟΑΠ στην Αθήνα από το επίπεδο του «Γραφείου» στο επίπεδο της διπλωματικής αποστολής. Η έντονα φιλοαραβική στάση της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ διευκολύνθηκε σε σημαντικό σημείο από το γεγονός της στροφής της μεσανατολικής πολιτικής της Ε.Κ μετά από τη Διάσκεψη της Βενετίας. Αυτό όμως, δεν σήμαινε ότι οι θέσεις της Ελλάδας, ταυτίζονταν απολύτως με τις ευρωπαϊκές. Εκεί που υπήρξε μια έντονη διαφοροποίηση της Ελλάδας

από τους λοιπούς Κοινοτικούς, ήταν το θέμα της αποστολής ειρηνευτικής δύναμης στο Σινά και της συμμετοχής ευρωπαϊκών κρατών.

Τον Νοέμβριο του 1981, τέσσερις χώρες της Κοινότητας (Γαλλία, Ιταλία, Ολλανδία και Μεγάλη Βρετανία) ανήγγειλαν την πρόθεσή τους να συμμετάσχουν στην ειρηνευτική δύναμη του Σινά, η οποία επρόκειτο να ασκεί εποπτεία για την τήρηση της συνθήκης ειρήνης μεταξύ Αιγύπτου και Ισραήλ. Οι Άραβες ήταν αντίθετοι στην αποστολή αυτής της δύναμης και αυτό λόγω του ότι η συμμετοχή των τεσσάρων χωρών ευνοούσε και το Ισραήλ, επειδή -έμμεσα -οι παραπάνω χώρες δεσμεύονταν με τη διαδικασία και τις επιλογές του Camp David, και επομένως και με την ασφάλεια του Ισραήλ.

Η ελληνική κυβέρνηση εξέφρασε την αντίθεσή της προς το μήνυμα των «τεσσάρων», προβάλλοντας το επιχείρημα, πρώτο, ότι μία τέτοια δύναμη θα μπορούσε να εμπλέξει την Ευρώπη σε καταστάσεις που αφορούσαν κυρίως τους Άραβες και δεύτερο, ότι η ενέργεια αυτή αποτελούσε πλήρη αναγνώριση των Συμφωνιών του Camp David.

Η ενέργεια αυτή των «τεσσάρων» φαινόταν να αποτελεί μία, αν όχι νέα, τουλάχιστον διαφορούμενη στάση, των συγκεκριμένων ευρωπαϊκών κρατών απέναντι στο Μεσανατολικό. Όπως ορθά παρατηρήθηκε το πρόβλημα της συμμετοχής των ευρωπαϊκών χωρών στην ειρηνευτική δύναμη του Σινά αντικατόπτριζε με τέλειο τρόπο το διαφορούμενο χαρακτήρα της ευρωπαϊκής πολιτικής. Υποστηρίζοντας αυτή τη δύναμη, οι τέσσερις ευρωπαϊκές χώρες τάσσονταν υπέρ της Συνθήκης Ειρήνης της Washington ή τοποθετούνται ακόμα στα πλαίσια της Διάσκεψης της Βενετίας.

Είναι γεγονός ότι η πολυεθνική αυτή δύναμη ουσιαστικά υπήρξε προϊόν των ΗΠΑ, οι οποίες για να νομιμοποιήσουν τη διαδικασία του Camp David και για να αποφύγουν να θεωρηθεί η παρουσία των αμερικανικών δυνάμεων στο Σινά σαν μέρος ενός ευρύτερου σχεδίου για αμερικανικές επιχειρήσεις στη Μέση Ανατολή, θεώρησαν σκόπιμο να εντάξουν σ' αυτή στρατιωτικές δυνάμεις από άλλες χώρες και ιδιαίτερα από τη Δυτική Ευρώπη.

Αυτή η ενέργεια των ΗΠΑ είχε μεταξύ άλλων σαν στόχο να προκαταλάβει μεταγενέστερες πρωτοβουλίες των Δυτικο-ευρωπαϊκών κρατών, όμοιες με αυτή που εκδηλώθηκαν στη σύνοδο της Βενετίας, τις οποίες θεωρούσαν αντίθετες με τη πολιτική του Camp David.

Είναι αναμφισβήτητο ότι η αποστολή της πολυεθνικής δύναμης αποτελούσε ουσιαστικά αναγνώριση των συμφωνιών του Camp David, αφού η δήλωση των τεσσάρων χωρών-μελών της Ε.Κ δεν έκανε καμία απολύτως μνεία των δικαιωμάτων των Παλαιστινίων.

Μετά την ατυχή αυτή πρωτοβουλία και κάτω από την επίμονη αίτηση της ελληνικής κυβέρνησης για την έκδοση μιας νέας ανακοίνωσης, οι «10» εξέδωσαν δήλωση βάσει της οποίας αναγνωριζόταν μεν η χρησιμότητα της αποστολής της ειρηνευτικής δύναμης, αλλά συνδεόταν με την ανάγκη της πλήρους άσκησης από τον παλαιστινιακό λαό του δικαιώματος αυτοδιάθεσης. Την ίδια καταδικαστική στάση έναντι των συμφωνιών του Camp David ακολούθησε η Ελλάδα και στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, υπερψηφίζοντας τις αποφάσεις που απέρριπταν τις συμφωνίες αυτές. Τον Δεκέμβριο του 1981, το Ισραήλ συνεχίζοντας την επεκτατική πολιτική του, υιοθέτησε τον «Θεμελιώδη Νόμο», βάσει του οποίου η ισραηλινή νομοθεσία και διοίκηση εφαρμόζεται στα συριακά υψώματα του Γκολάν. Στις αποφάσεις που υιοθέτησε η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, στις οποίες για πρώτη φορά αναφερόταν σε κυρώσεις κατά του Ισραήλ, η ελληνική κυβέρνηση συνέχισε την προηγούμενη πολιτική υποστήριξης προς την αραβική υπόθεση και τους Παλαιστίνιους, υπερψηφίζοντας τις σχετικές αποφάσεις. Παράλληλα όμως, η ελληνική κυβέρνηση διαφοροποίησε τη στάση της, κάνοντας επιφυλάξεις ως προς ορισμένες παραγράφους των αποφάσεων που αποδοκίμαζαν την πολιτική των ΗΠΑ στο Συμβούλιο Ασφαλείας, ανέστειλαν κάθε συνεργασία των κρατών-μελών του Οργανισμού με το Ισραήλ και κάθε βοήθεια στον οικονομικό και τεχνολογικό τομέα και τέλος προέτρεπαν τα κράτη-μέλη σε πλήρη διακοπή των διπλωματικών, πολιτιστικών και εμπορικών σχέσεων με το Ισραήλ.

Η ελληνική κυβέρνηση, δικαιολογώντας την καταρχήν και στο σύνολο υπερψηφίση των παραπάνω αποφάσεων, δήλωσε ότι η στάση της αυτή ήταν συνεπής με τον Χάρτη του ΟΗΕ και την Τελική Πράξη του Helsinki. Κυρίως όμως θεμελίωσε την ψήφο της στην υποστήριξη μίας πολιτικής αρχών, που βασιζόταν στην απόρριψη της χρήσεως βίας εναντίον της ανεξαρτησίας και της εδαφικής ακεραιότητας, παραλληλίζοντας έτσι την υπόθεση των Παλαιστινίων μ' αυτή της Κύπρου, που υπήρξε και αυτή θύμα ένοπλης εισβολής και στρατιωτικής κατοχής μεγάλου τμήματος του εδάφους.

Είναι φανερό λοιπόν ότι λόγοι αρχής, αλλά και λόγοι εθνικού συμφέροντος, που σχετίζονται άμεσα με το Κυπριακό, επιβάλλουν στην Ελλάδα να κρατήσει μία θέση

ευνοϊκή υπέρ των Αράβων και καταδικαστική της επεκτατικής πολιτικής του Ισραήλ. Για ποιο λόγο, όμως, η ελληνική κυβέρνηση ακολουθεί αυτή τη πολιτική επιφυλάξεων σε επιμέρους θέματα και ιδιαίτερα στα σημεία αυτά που επιβάλλουν κυρώσεις κατά του Ισραήλ;

Οι απαντήσεις θα πρέπει να αναζητηθούν σε μία σειρά από σχέσεις που έχει αναπτύξει η Ελλάδα και την εμποδίζουν να πάρει μία εξ ολοκλήρου καταδικαστική στάση απέναντι στο Ισραήλ. Καταρχήν, αν και δεν έχει αναγνωρίσει *de jure* το κράτος αυτό, ωστόσο οι *de facto* σχέσεις που έχει αναπτύξει με αυτό, σε συνδυασμό με τις δεσμεύσεις που έχει αναλάβει μετά την ένταξή της στην Ε.Κ στα πλαίσια της ισχύουσας συμφωνίας Ε.Κ - Ισραήλ, και του παλιού χρηματοδοτικού πρωτοκόλλου επιβάλλουν στο να κρατήσει μία πιο μετριοπαθή στάση στα σημεία εκείνα που θέτουν σε αμφισβήτηση τις σχέσεις της με το Ισραήλ.

Ένας άλλος λόγος που ωθεί την Ελλάδα να τοποθετηθεί μ' αυτό το τρόπο στις επίμαχες αυτές παραγράφους των αποφάσεων της Γενικής Συνέλευσης, και συγκεκριμένα σε αυτή η οποία έμμεσα κάνει νύξη για αποβολή του Ισραήλ από τον Οργανισμό, υπαγορεύεται από την γενικότερη πολιτική που ακολουθεί η Ελλάδα, να τάσσεται δηλαδή εναντίον της αποβολής οποιουδήποτε κράτους-μέλους από τον ΟΗΕ. Και αυτό, διότι θεωρεί ότι μία αποβολή από τον Οργανισμό αδυνατίζει τον παγκόσμιο χαρακτήρα του και υπονομεύει την αποτελεσματική λειτουργία του.

Ένα άλλο σημείο αφορά την άρνηση της Ελλάδας να υπερψηφίσει την παράγραφο εκείνη των αποφάσεων που αναφέρονται στη καταδίκη της στρατηγικής και οικονομικής συνεργασίας ΗΠΑ-Ισραήλ, άρνηση η οποία εκδηλώνεται άλλοτε με αποχή και άλλοτε με αρνητική ψήφο, όταν γίνεται χωριστή ψηφοφορία. Αυτή η πολιτική, που υιοθετήθηκε από όλες τις μετά το 1974 κυβερνήσεις, εικονογραφεί με παραδειγματικό τρόπο ένα θεμελιώδες χαρακτηριστικό της μετά το 1974 ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. της τάσης δηλαδή, από τη μία πλευρά για αποδέσμευση από το εξαρτησιακό πλέγμα των προηγούμενων δεκαετιών, και από την άλλη της ανάγκης να μην έλθει σε πλήρη αντίθεση με τα συμφέροντα των Δυτικών συμμάχων και ιδιαίτερα των ΗΠΑ. Επιπλέον, στη συγκεκριμένη περίπτωση, που αφορά την καταδίκη όχι μόνο των ΗΠΑ αλλά και του Ισραήλ, δεν αποκλείεται οι δραστηριότητες του ισραηλινού lobby στις ΗΠΑ να έπαιξαν κάποιο ρόλο στον καθορισμό της ελληνικής ψήφου. Μία τυχόν υπερψηφίση της εν λόγω παραγράφου πιθανό να καθιστούσε ακόμη πιο εχθρικό το ισραηλινό lobby απέναντι στην

Ελλάδα, πράγμα που θα είχε άμεσες συνέπειες στη στάση των ΗΠΑ στο θέμα της ελληνοτουρκικής διένεξης.

Με το Μεσανατολικό και την αραβο-ισραηλινή διένεξη συνδέεται στενά και η ισραηλινή εισβολή στο Λίβανο το καλοκαίρι του 1982. Η ελληνική κυβέρνηση, καταδικάζοντας έντονα την εισβολή και τασσόμενη κατά της παραβίασης της Τελικής Πράξης του Ηelsinki και των αποφάσεων του ΟΗΕ, χαρακτήρισε την ισραηλινή ενέργεια σαν γενοκτονία εναντίον του Παλαιστινιακού λαού. Στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, η Ελλάδα πήρε την πρωτοβουλία να συγκαλέσει μία σύσκεψη του Συμβουλίου των Υπουργών Εξωτερικών της Ε.Κ τον Ιούνιο του 1982, κατά τη διάρκεια της οποίας οι «10» τόνισαν ότι η εισβολή αποτελεί «μία κατάφωρη παραβίαση του διεθνούς δικαίου και των πιο στοιχειωδών ανθρωπιστικών αρχών». Επί ελληνικής προεδρίας στην Ε.Κ, η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ πρότεινε να εντατικοποιηθούν οι προσπάθειες, ώστε η Ε.Κ να παίξει ένα πιο ενεργό ρόλο στην επίλυση των προβλημάτων στο Λίβανο, κάνοντας συγχρόνως έκκληση προς τα εμπόλεμα μέρη να σταματήσουν τις εχθροπραξίες και να αποστείλουν παρατηρητές στο Λίβανο.

Μέσα στα πλαίσια της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, η ελληνική κυβέρνηση, διαφοροποιούμενη από τους λοιπούς εταίρους της Ε.Κ, υπεστήριξε σχετική παράγραφο που έκανε αναφορά στη Σύμβαση γενοκτονίας του 1948, ενώ οι υπόλοιποι 9 καταψήφισαν, με τη δικαιολογία ότι δεν εντάσσεται στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων της Γενικής Συνέλευσης να αποφασίσει, αν κάποια πράξη αποτελεί ενέργεια γενοκτονίας σύμφωνα με τη Σύμβαση.

Η εισβολή του Ισραήλ στο Λίβανο έδωσε νέα ώθηση στα σχέδια διακανονισμού της αραβο-ισραηλινής διένεξης και στην κατάρτιση νέων σχεδίων δράσης, μεταξύ των οποίων το σχέδιο Reagan της 1^{ης} Σεπτεμβρίου του 1982, το οποίο υιοθετεί βασικά τους κύριους άξονες των συμφωνιών του Camp David. Το σχέδιο δεν εμπόδισε την ελληνική κυβέρνηση να εκφραστεί θετικά υπέρ αυτού, πράγμα που φαίνεται να βρίσκεται σε αντίθεση με τη στάση που υιοθέτησε με άλλες ευκαιρίες. Εν τούτοις, η στάση αυτή θα πρέπει να κριθεί υπό το φως ορισμένων άλλων γεγονότων και ιδιαίτερα του ότι ο ίδιος ο Arafat υπογράμμισε «τις θετικές όψεις του σχεδίου», τονίζοντας ότι μπορεί να «αποτελέσει μία βάση διαπραγματεύσεων», ενώ η πλειοψηφία των αραβικών κυβερνήσεων εξέφεραν θετική γνώμη για το σχέδιο. Κατόπιν τούτου, δεν θα ανάμενε κανείς από την ελληνική κυβέρνηση να είναι «βασιλικότερη του βασιλέως».

Το σχέδιο Fez⁵⁵, υποστηρίχθηκε ένθερμα από την ελληνική πλευρά. Η ελληνική κυβέρνηση υποστήριξε ότι το σχέδιο αυτό αποτελεί ένα σημαντικό βήμα στα πλαίσια των διαπραγματεύσεων. Χαρακτηριστικά ο Α. Παπανδρέου δήλωσε στη Διάσκεψη των υπουργών εξωτερικών της Ε.Κ, τον Ιούνιο του 1983, πως και οι Δέκα εξέφρασαν την υποστήριξή τους στο σχέδιο Fez. Υποστήριζε, επίσης, ότι η διακήρυξη αυτή κατέκρινε την εγκατάσταση των ισραηλινών αποικιών στα κατεχόμενα εδάφη και ότι ήταν καιρός για το Ισραήλ να δείχνει ότι ήταν έτοιμο για ειλικρινείς διαπραγματεύσεις βασισμένες στις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας. Ο Έλληνας υπουργός εξωτερικών φανέρωνε την ανησυχία που κατέβαλε την ελληνική κυβέρνηση και δήλωνε πως οποιαδήποτε πρωτοβουλία και αν έπαιρνε η ελληνική πλευρά θα ήταν πάντα σε συνάρτηση με το πρόβλημα αυτό.

Αυτή η δήλωση θα μπορούσε να συνδυαστεί με το γεγονός ότι η Ελλάδα στο β' εξάμηνο του 1988 θα ασκούσε την προεδρία της Ε.Κ και ο Έλληνας αντιπρόσωπος θα είχε άμεση επαφή με το Ισραήλ σε διάφορα διμερή θέματα. Η εκ νέου θέση επί τάπητος της πλήρους αναγνώρισης του Ισραήλ εντάσσεται ασφαλώς στη γενικότερη στροφή που είχε αρχίσει να πραγματοποιεί από το 1985 η παρούσα κυβέρνηση. Φυσικά, μία τυχόν αναγνώριση του Ισραήλ θα πραγματοποιείτο κατά τρόπο προσεκτικό, δηλαδή χωρίς αυτό να σημαίνει την αλλαγή της ελληνικής στάσης απέναντι στο παλαιστινιακό πρόβλημα και το Μεσανατολικό γενικά. Μένει, εν τούτοις, να καθοριστεί κατά πόσον θα έχουν ζυγιστεί οι αντιδράσεις ορισμένων τουλάχιστον αραβικών χωρών, όπως Συρία, Αλγερία και Λιβύη, και σε ποιο βαθμό αυτές οι αντιδράσεις θα μπορούσαν τυχόν να εκφραστούν σε μία αναγνώριση του ψευδοκράτους του Denktash.⁵⁶

⁵⁵ Σχέδιο FEZ: υιοθετήθηκε κατά την 12η Διάσκεψη των κρατών-μελών του Αραβικού Συνδέσμου στο Fez, αναφέρεται στην δημιουργία ενός παλαιστινιακού κράτους με πρωτεύουσα την Ιερουσαλήμ και προβλέπει την εγγύηση από το Συμβούλιο Ασφαλείας της ειρήνης για όλα τα κράτη της περιοχής, περιλαμβανομένου του ανεξάρτητου Παλαιστινιακού κράτους.

⁵⁶ «Σύγχρονη Ελληνική εξωτερική πολιτική» Ειρήνη Χειλά, σελ. 376-383

ΕΠΙΛΟΓΟΣ- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Τελικά, τα συμπεράσματα που μπορεί να εξάγει κανείς σχετικά με όσα εκτυλίχθηκαν στις σχέσεις της χώρας μας με αυτές της Μ. Ανατολής και τις ΗΠΑ είναι τα εξής:

Από τη μία πλευρά, όσον αφορά στις ελληνοαμερικανικές σχέσεις την ψυχροπολεμική περίοδο βλέπουμε, πολύ εύκολα, την καθοδήγηση και εποπτεία της μεγάλης, τότε αλλά και τώρα, δύναμης πάνω στην ανίσχυρη και ανίκανη να ορθοποδήσει μόνη της, Ελλάδα, στα τέλη του πρώτου μισού του εικοστού αιώνα. Η ελληνική κοινωνία είχε ακόμα ανοιχτές τις πληγές που της είχε αφήσει ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και ακόμη χειρότερα, βρισκόταν στη δύνη του εμφύλιου πολέμου. Οι ΗΠΑ εκμεταλλεύτηκαν τη στιγμή και εισέβαλαν αμέσως στα ελληνικά πράγματα. Οι ελληνικές κυβερνήσεις μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του '70 φαίνεται, κατά κάποιο τρόπο, να δέχονται χωρίς ιδιαίτερες αντιδράσεις την αμερικανική επιρροή. Από τη στιγμή, όμως, που αποκαθίσταται η δημοκρατία στην Ελλάδα, διαπιστώνεται μια προσπάθεια απομάκρυνσης από τον στενό αμερικανικό έλεγχο, γεγονός που αποδεικνύεται αναμφισβήτητα με την έξοδο της Ελλάδας από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ το 1974. Αλλά αυτό δεν κράτησε για πολύ. Τον Οκτώβριο του 1980, πραγματοποιείται η επανένταξη της Ελλάδας στην Ατλαντική Συμμαχία. Ήταν κοινό μυστικό και για τις δύο πλευρές ότι η μία είχε ανάγκη την άλλη.

Από την άλλη, οι σχέσεις με τις χώρες της Μέσης Ανατολής στηρίζονταν σε άλλες βάσεις. Υπήρχαν πολλά στοιχεία που ένωναν τις δύο πλευρές, όπως ο ελληνικός πληθυσμός που διέμενε στην Αίγυπτο, η ύπαρξη της κοιτίδας της Ορθοδοξίας, το Πατριαρχείο της Ιερουσαλήμ. Επιπλέον, η άμεση γειτνίαση, υπήρξε ένας ακόμη παράγοντας που εξηγούσε την φιλοαραβική στάση της Ελλάδας. Κατά τη δεκαετία του '70 οι εμπορικές σχέσεις μεταξύ τους πολλαπλασιάστηκαν. Σχεδόν πάντα όμως οι σχέσεις της Ελλάδας με τις χώρες της Μ. Ανατολής είχαν κοινό παρονομαστή την κατάσταση που χαρακτήριζε τις αραβοϊσραηλινές σχέσεις.

Σήμερα, όμως, η κατάσταση που επικρατεί στην παγκόσμια σκηνή, και ειδικότερα στις σχέσεις των χωρών που εξετάστηκαν παραπάνω είναι σαφώς πολύ καλύτερες. Η Ελλάδα, έχοντας πλέον ξεπεράσει τα σοβαρά προβλήματα του περασμένου αιώνα, διατηρεί στενές σχέσεις και με τις δύο πλευρές, χωρίς να εξαρτάται άμεσα από

καμία. Είναι μια χώρα, που θα έλεγα, προσπαθεί να κρατήσει μια ουδέτερη, μη εριστική στάση, η οποία μπορεί να επιφέρει ισορροπία και ηρεμία στα παγκόσμια πράγματα. Δυστυχώς, όμως, η ανθρώπινη φύση είναι μάλλον τέτοια που η σταθερότητα σε περιοχές του κόσμου πλήττεται συχνά, βάζοντας σε κίνδυνο την παγκόσμια ειρήνη. ^{*(βλ. Σελ. 68)}

* Τόσο στον πρόλογο, όσο και στον επίλογο έχουν γενικά περιληφθεί στοιχεία και ιδέες από τα παρακάτω συγγράμματα:
Η Μεσόγειος προς τον 21^ο αιώνα
Οι Άραβες στη νεότερη και σύγχρονη εποχή
Προβλήματα Ελληνοαμερικανικών σχέσεων
Ένθετα του περιοδικού *Mediterranean Quaterly*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ❖ Αγορά χωρίς σύνορα
Τόμος 2, τεύχος 3, Δεκέμβριος- Ιανουάριος- Φεβρουάριος 1997

- ❖ Η Αραβο-ισραηλινή διένεξη και η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική
Ε. Χειλά
“Σύγχρονη ελληνική εξωτερική πολιτική”
Τόμος Α΄
Αθήνα - Κομοτηνή
Εκδόσεις Σακκουλάς

- ❖ Η Μεσόγειος προς τον 21^ο αιώνα .
Η θέση της Ελλάδας.
Θάνος Π. Ντόκος – Φίλιππος Τ. Πιέρρος
Εκδόσεις Παπαζήση

- ❖ Η Μεσόγειος στον 21^ο αιώνα.
Προβλήματα και προοπτικές
Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Εργαστήριο Μεσογειακής Πολιτικής
Επιμέλεια: Ιωάννης Α. Σεϊμένης
Ρόδος 2002

- ❖ Ισραήλ- Τουρκία- Ελλάδα
Ταραγμένες σχέσεις στην Ανατολική Μεσόγειο
Amicam Nahmani
Εκδόσεις Παπαζήση

-
- ❖ Κωνσταντίνος Καραμανλής
Αρχείο: Γεγονότα και Κείμενα
Τόμοι 1,2,3,5,7, 8, 9, 10
Ίδρυμα Κωνσταντίνου Καραμανλή
Εκδοτική Αθηνών

 - ❖ Μεσόγειος
Τόμος 1, τεύχος Α΄, Άνοιξη 1993

 - ❖ «Ο βιασμός της ελληνικής δημοκρατίας»
Ο αμερικανικός παράγοντας, 1947-1967
Αλέξης Παπαχελάς
Βιβλιοπωλείον της «Εστίας»

 - ❖ Οι Άραβες στη νεότερη και σύγχρονη εποχή
Ιστορία και Κοινωνία
Γιάννης Δ. Σακκάς
Εκδόσεις Πατάκη

 - ❖ Οι ΗΠΑ, η Δικτατορία των Συνταγματαρχών και
το Κυπριακό Ζήτημα 1967-1974
Σωτήρης Ριζάς
Εκδόσεις Πατάκη

 - ❖ Προβλήματα Ελληνο-Αμερικανικών σχέσεων
« Πως αντιμετωπίζεται η εξάρτηση »
Θεόδωρος Α. Κουλουμπής

❖ Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική Α΄(1974-1986)

Δ. Κώνστας- Χ. Τσαρδανίδης

Εκδόσεις Αντώνη Ν. Σακκουλά

❖ Mediterranean Politics

Volume 2, number 3, winter 1997

❖ Mediterranean Quaterly

Volume 1, number 2, spring 1990

❖ Mediterranean Quaterly

Volume 4, number 1, winter 1993

❖ Mediterranean Quaterly

Volume 7, number 4, fall 1996

Διευθύνσεις από το Διαδίκτυο

www.coldwar.com

www.google.gr

www.rwf.gr